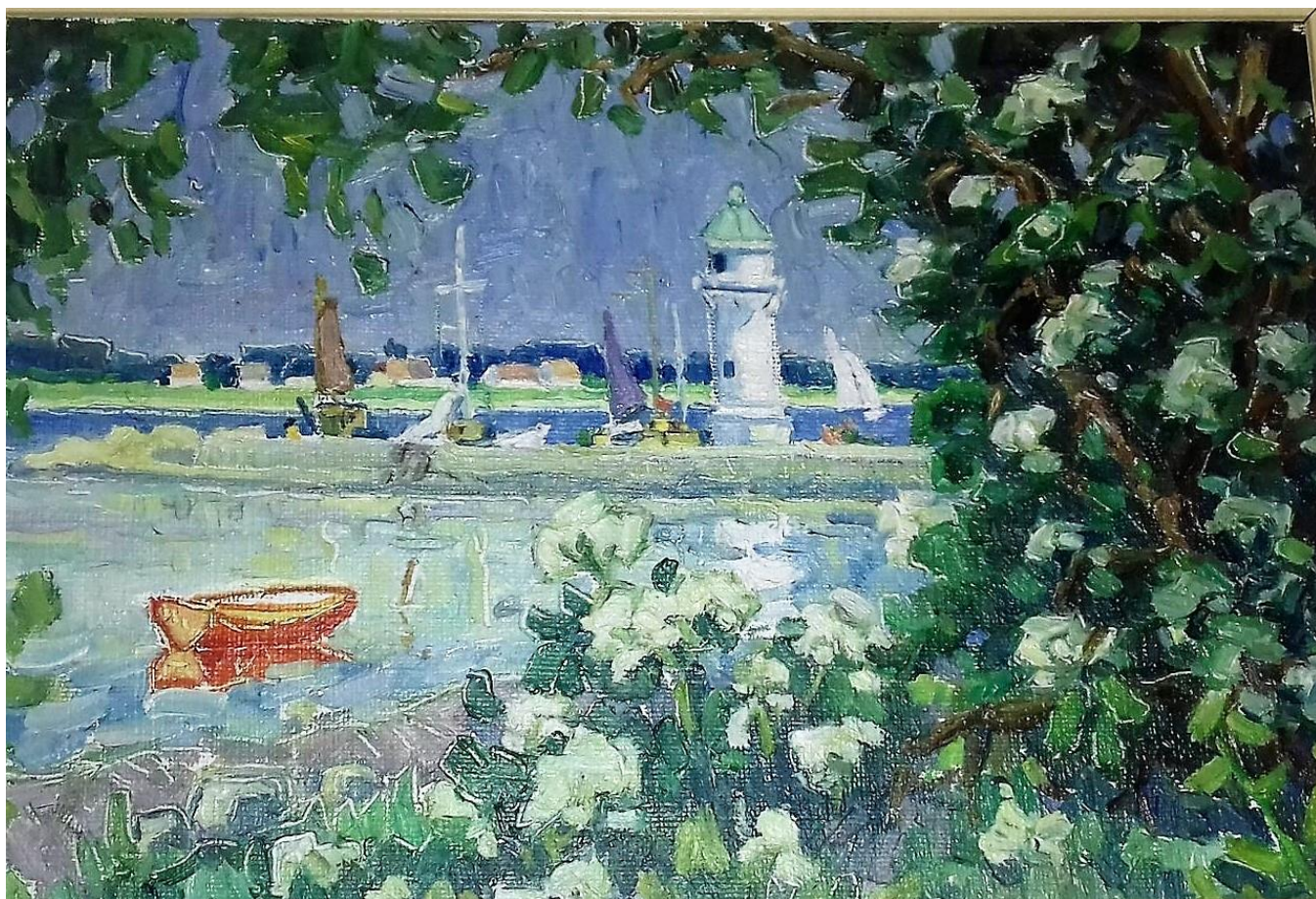


Aarøsund Lokalhistoriske Arkivforening

2016 – 2017

ISSN: 1903-203X



Carl W. Guldbrandt

Romantisk sceneri af Aarøsund Havn malet af Carl W. Guldbrandt (1909-89). Guldbrandts ejede et fint lille træsommerhus ved remisen mod stranden, og som motivet ses, er det nok malet derfra. Med husets placering i sandjord, har der næppe været så kraftig blomstervækst. Maleriet er fundet på FB-gruppen – Gamle Haderslev

Index-side.

Følg med på hjemmesiden www.aaroesund.dk

Gamle billeder & andet fra/om Aarøsund har interesse.

Følg Facebookgruppen: Årøsund – før og nu. Her kan du bidrage med kommentarer og billeder etc.

Åbningstider: Ikke faste åbningstider – kontakt evt. et bestyrelsesmedlem

Side 1: Forside – Maleri Carl W. Guldbrandt

Side 2: Index

Side 3: Fra sidste Generalforsamling i Medborgerhuset for året 2016

Side 4: 40 år på havnen – Sønne.....

Side 6: I den sorte lades skygge...Albert og Otto Lund

Side 9: Havet trækker i den gamle fisker - Jørgen Bork

Side 11: En sømand går i land i 1933 – Martin Olsen

Side 15: Da færgeren byggede bro – og Kaj Thomsen fortæller

Side 18: Aarøsund får sin egen revy

Side 26: Kaj Thomsen om posten i 30'erne

Side 27: Fra Øsby Sogns Arkivforening

Side 31: Nyt boligområde

Side 33: v. Jonna Løhmann Christensen – Jonna har kigget i danske arkiver.dk
Heinrich J. Baumanns minder/Agent Bruun, Aarøunds sidst postforvalter,
Fra Aarøunds sidste transportforvalter, Aarøsund 1849-1857

Bestyrelsen pr. 26/4-2016

Formand: Margit Christoffersen, Ved Færgegården 2 A, Aarøsund, 6100 Haderslev,
tlf. 51702023, mc@hcprojekt.dk

Jytte Arling, Sundparken 23, Aarøsund, 6100 Haderslev Tlf. 7453 0940
arling@pc.dk

Peter A. Lund, Ved Færgegården 4, Aarøsund, 6100 Haderslev
peal@bbsyd.dk

Eigil Schmidt, Sundparken 19, Aarøsund, 6100 Haderslev Tlf. 20531955,
eigil@eigilschmidt.dk

Kasserer: Hans Helmut Petersen, Øsby Stadionvej 73, Øsby, 6100 Haderslev
hhp.cp@petersen.mail.dk

Suppl: Diens Kliver, Færgevej 63, Aarøsund, 6100 Haderslev Tlf. 7450 7438

Revisor: Henning Christoffersen, Ved Færgegården 2 A, Aarøsund, 6100 Haderslev

Referat fra generalforsamlingen 1. marts 2017.

Mødet blev afholdt i Aarøsund Medborgerhus.

Der blev budt velkommen ved formanden.

Henning Christoffersen blev valgt som dirigent.

Formandsberetningen:

Bestyrelsen vil fortsætte indtil andre melder sig og tager over. Året har været stille qua initiativer.

- Det er dog stadig muligt at henvende sig og aflevere arkivalier.
- Der bliver fortsat udgivet en kalender og et årsskrift.
- Beklageligvis har ingen tid til at arkivere. Vi efterlyser en, som har tid.
- Arkivalierne er velopbevaret og vil danne basis for udgivelserne.

Bestyrelsen kører for lavt blus, men er altid interesseret i indsamling af stort og småt – billeder og skriv om Aarøsund. Beretningen blev godkendt.

Kassereren fremlagde det reviderede regnskab, som blev godkendt.

Budgettet blev godkendt og var baseret på et uændret kontingent.

Ingen meldte sig til bestyrelsesarbejdet. Bestyrelsen fortsætter og afsøger nye muligheder.

Intet under eventuelt. – Der var tilsagn om tilfredshed omkring de valgte løsninger.

Det efterfølgende foredrag ved Jens Chr. Gjesing, - da Reformationen kom til Haderslev og Danmark - blev taget vel imod af de ca. 45 fremmødte. Spændende fortælling om en kirkelig ændring, som betyder meget for vores hverdag også i dag. En god fortæller, som kan sit stof. I år er alle sejl sat til for at festligholde 500 års jubilæet.

Næste runde med lagkager ad libitum med kaffe og te er efterhånden legendarisk. Ingen sag med så mange gode bagere i Aarøsund 😊.



Livet på Havnen -

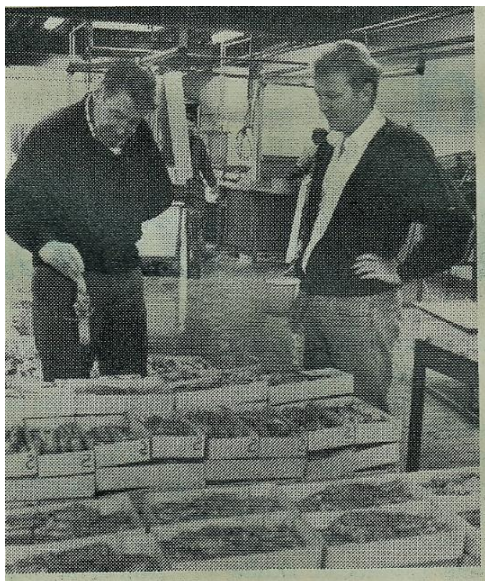
Udklip fra Jydske – dato ukendt!

40 år på havnen i Aarøsund.

Søren Damkjær trak i arbejdstøjet dagen efter konfirmationen.

Af Ebba Madsen

Foto: Olav B. Hansen



På denne årstid gælder det eksporten af skaldyr til Italien og Spanien. Sønnen Søren Damkjær (t.h.), er uddannet speditør og tager sig af denne del af forretningen. – Søren Damkjær kan godt lide at følge med i, hvad fiskerne fanger. Derfor har han installeret en VHS-radio på sit kontor.

Dagen efter sin konfirmation trak Søren Damkjær i arbejdstøjet og kørte klokken fire om morgenen med sin far til den lille fiskefabrik, som faderen året forinden havde startet på havnen i Aarøsund.

Det var ikke at gøre – det var bestemt. Når først man kommer i gang, bliver man ved, og der var ikke så meget der hed skole dengang, fortæller Søren Damkjær, 54 år, om sit arbejdsliv, der startede i dag for 40 år siden.

Det førte til kompagniskab først med faderen, Søren Damkjær, og for to år siden med sønnen, Søren Damkjær. I årenes løb har fabrikken både vokset sig større og har også flyttet sig lidt.

Vi har altid heddet Søren Damkjær – i mange generationer, forklarer Søren Damkjær for at tage en eventuel forvirring i opløbet.

Fra starten fik jubilaren lov til at prøve forskelligt, blandt andet pakkede han fisk.

Og der var mange dengang. Vi havde forretninger både i Kolding, Vejle og Horsens, vi leverede fisk til. Hver aften kørte vi ind med en lastbil fyldt med fisk til toget i Haderslev klokken syv, men det er der ikke fisk til i dag, fortæller Søren Damkjær.

Dengang kørte han også rundt til bundgarnsfiskerne og hentede fisk til fabrikken. Når morgenens fisk var afleveret, blandt andet til torvet i Haderslev, kørte han ud og kom nogle timer senere tilbage med en fyldt lastbil.

Fra sin plads på havnen har han fulgt fiskeriet tæt i 40 år. Da han selv passede hyttefadene, jonglerede han til tider med 6-7000 pund torsk og mindst lige så mange fladfisk. Og de var levende.

Du faldt også i vandet engang, pludselig var du væk og så kravlede du rundt mellem alle torskene, husker unge Søren Damkjær fra sin barndom.

Ja, det skete, men så var det bare med at komme op igen, konstaterer Søren Damkjær tørt.

De gode vintre er skrumpet

I gode vintre fik fabrikken 25.000 kilo torsk ind. I dag er gode vintre svundet ind til 3000 kilo torsk.

Alene i løbet af de seneste seks-syv år er de 14 både, der dengang landede fisk i Aarøsund, skrumpet ind til det halve. Til gengæld ved Søren Damkjær nu nøjagtigt, hvor mange fisk der kommer ind på fabrikken i løbet af en sæson. Jubilaren og hans søn har ændret produktionen i takt med udviklingen i de danske farvande og køber nu blandt andet frosne ørreder fra hav- og dambrug.

Fra de otte ansatte på den "lille fabrik" er der 25-30 mand i gang i den nye fabrik, når der er knald på, som Søren Damkjær udtrykker travlheden i sæsonen fra midt i august til hen ved årsskiftet.

Gennem 40 år har Søren Damkjær indtaget sin faste plads på havnen i Aarøsund – enten på fabrikken eller om sommeren, når tiden er til det, på havnen, hvor han får en hyggesnak med fiskerne.

Om sommeren er der ikke så meget at lave, så går vi og hygger os og får en snak med fiskerne. Hvis det er shortsvejr, kan vi godt få et par timer om eftermiddagen til at gå med det.

Tre ferier er det også blevet til på 40 år. – hver gang på otte dage, og den sidste for over ti år siden.



Det kunne meget vel være den 14-årige Søren, her fotograferet ved Aarø Sund Filetfabrik iført et par solide gummistøvler. Bagerst fra højre Søren Damkjær (senior), Lydia Kling, Mary Kaufmann, Johannes Schmidt, Magda Harsdorf. Siddende Jens Kling?, Werner Harsdorf, Søren Damkjær (Junior) Foto: Privateje.

Den 4. juli 2000 læser vi i JV.

I DEN SORTE LADES SKYGGE

Brødrene Otto og Albert Lund har i 45 år fisket i Lillebælt. Men der skal være plads til at nyde solen og skyggen. Og ålen er alligevel ikke nem at fange i disse dage.

Af Jørgen Flint

Foto: Ole Joern

Den Sorte Lade ligger og dovner i solen ved havnen i Årø Sund. Bygningen er nu ikke en lade, men nærmere en lagerhal, og den er mere grøn end sort.



I den ene ende af bygningen er der et halvtag. Ide i skyggen sidder Otto og Albert Lund og studerer livet på havnen, hvor der ligger fem store fiskekuttere samt en masse joller og andre mindre skibe.

De herrer kender til synet. De har fisket herfra siden 1945. Nu er de blevet, som de siger, knap og nap 70 år, men Lillebælt lokker stadigvæk.

Så de har nogle åleruser ude.

Nu er vi jo pensionister. Men man skal jo have tiden til at gå med noget. Vi kan da ikke ligge stille, siger Otto Lund.

Men selv om det burde være højsæson for gule ål, er det ikke tilfældet. De to herrer sejlede ud i en jolle ved fem tiden om morgenen, men ålefangsten er for tiden nede i en bølgedal, så det bliver til småtterier.

Arg, det går nok. Men vandet er alt for koldt til at blive rigtigt godt, siger Otto Lund. De to brødre har arbejdet sammen det meste af deres liv.

Vi kan da godt gå hinanden lidt på nerverne. Men det går alt sammen, siger Albert Lund med et lille skævt smil.

Problemer

De er ikke de eneste, der har problemer med fangsten. Midtsommeren er ikke det bedste for en fisker, så de fleste kuttere ligger til kaj og får en rengøring og en gang frisk maling.

Det hele kan observeres inde fra den sorte lade. Det er her fiskerne mødes til en snak om løst og fast.

Vi bor lige heroppe bagved, og vi skal lige ned og vende hver dag, siger Albert Lund og retter på sin blå kasket.

Normalt sidder en fem-seks stykker til en snak om løst og fast. Mest mænd.

Folk tror, at sådan et sted her ved havnen, bliver der drukket mange øl. Men her er ingen øldrikkeri. Ja, okay, måske en enkelt, hvis de er godt varmt. Vi er jo ikke missionske. Men, det er det, siger Albert Lund.

Roser

Denne eftermiddag er der kun de to brødre i ladens skygge. En tredje fisker melder sig dog for en stund. Det er den 35-årige Poul R. Bork, der ejer en af kutterne i havnen. De tre hilser hjertelig på hinanden.

Ja, vi kan ikke lære de unge noget. De har masser af elektronisk kram i deres styrehuse. Det kender vi jo ikke noget til, siger Otto Lund.

Men roserne får ikke lov til at stå usagt hen.

De to herrer her er nu dygtige end os, De skal bare bruge et kompas og nogle landemærker, så kan de finde rundt. Og gud nåde og trøste dem, der maler deres hus i en anden farve, så landemærker skifter udseende, siger Poul Bork med et grin.

Han har dog ikke tid til at nyde skyggen. Hans kutter skal have den sidste finpudsning.

De to ældre herrer er også ved at gøre klar til at gå ud i solen. I morgen venter endnu en arbejdsdag i hinandens selskab. Både på Lillebælt og i Den Sorte Lades Skygge.

I en sommerartikel i Jydske lørdag 8. juli 1989:

Havnen trækker i den gamle fisker

Skipperkrøniker

På havnen i Årøsund kan man altid få sig en sludder med en af de gamle fiskere, der har været med siden tidernes begyndelse.

Jørgen Bork på 79 er en af havnens markante profiler, og han synes, det er hyggeligt, når turisterne kommer for at snakke.

Af Marianne Fajstrup

Foto Kurt A.

Jydskes sommerredaktion tog også på havnen efter en skipperkrønike, og mødte både Jørgen Bork og hans svigersøn Torkild Jørgensen, der er formand for Fiskeriforeningen.

Rundt om i skyggen på havnen i Årøsund sidder de gamle fiskere. Med deres blå overalls, ternede skjorter og godt brugte kasketter er de nemme at kende, men trods arbejdstøjet har mange af dem lagt op forlængst.

Jørgen Bork er én af dem, der møder op i "uniformen" hver dag på havnen, og hans svigersøn Torkild Jørgensen er som formand for fiskeriforeningen også et fast indslag i billedet af den lille fiskerihavn.

Vi er jo ikke af den slags, der med det samme går hjem og trækker i hvid skjorte og slips, når vi er færdige med arbejdet, siger Torkild Jørgensen, der blev pensioneret i 1975.

Hans svigerfar på 79 år er heller ikke aktiv fisker, men havnen trækker lige godt for det.

Det er med fiskeriet som med landbruget – det er lysten, der driver værket. Penge er der i hvert fald ikke mange af i en lille havn som her, mener Jørgen Bork.

De unge forsvinder..

For hver gammel fisker, der går i land, skule der jo gerne være en ung til at tage over. Men sådan går det desværre ikke i Årøsund, hvor gennemsnitsalderen på fiskerne bliver stadig højere. Da jeg holdt op i '75, troede jeg, at min søn ville overtage båden. Men det ville være synd at

presse ham, da det allerede var begyndt at gå ned ad bakke med erhvervet, siger Torkild Jørgensen.

Og ned ad bakke går det unægtelig med havnen.

Da Fiskeriforeningen startede i 1933 var der 18-20 fiskere. I dag er der fem, og det kniber med at skaffe nye, siger formanden gennem en lang årrække.

Kassereren gennem en endnu længere årrække er Jørgen Bork, der kom til byen kort før foreningen blev stiftet.

Familien stammer fra Knud strand, hvor han begyndte at fiske allerede som 14-årig fra et sejlskib.

Familieforetagende

I Årøsund fiskede han sammen med sin bror, og der er i det hele taget mange familieforbindelser og navnebrødre i Byen.

Der er Søren og Søren Damkjær på filetfabrikken, som er far og søn.

Jørgen og Jørgen Bork er onkel og brorsøn, og Jørgen den yngre har en bror, der hedder Henry. Begge brødrene er skibsførere og Henry har en navnebror, som er fisker. Denne Henry Borks søn er vist også fisker, og dertil kommer yderligere et antal søfarende og fiskende Bork'er, som Jydske ikke har styr på.

Familien Lund er også pænt repræsenteret i vandet omkring Årøsund. "Lunderne er tre brødre, som stammer fra Kelstrup. De to af dem fisker stadig fra Årøsund, mens den tredje har sat båden til salg.

Torkild Jørgens sønner holdt sig på landjorden, men de to er udlært bådebyggere fra Johannes Heebølls Årøsund Bådebyggeri, så det smager da lidt af saltvand.

Fiskemangel

Fiskeriet har foruden at blive mindre i omfang også ændret karakter gennem årene. Engang var der masser af rødspætter, men i dag kan den årlige fangst tælles på én bånd, siger Jørgen Bork.

Der er dog stadig fisk til filetfabrikken, som har betydet meget for fiskernes muligheder for afsætning. I gamle dage havde man ikke lært at skære filetter, så det var med at læsse de levende fisk i kasser og få dem videre i en fart.

Den megen snak om iltsvind har Jørgen Bork ikke meget tilovers for.

Der ligger en række dybe huller på 20-30 meter ned mod Als, og der samler alt tangen og skidtet sig. Hver sommer går der så forrådnelse i det, og sådan har det været altid.

Med forrådnelsen kommer iltsvindet, hvis efteråret var godt koldt, blev havbunden sund igen.

Der udklækkes jo så mange biologer nu om dage, som skal have noget a lave. Jeg ved bare, at fiskeri bliver man aldrig klog på siger den 79-årige fisker.

Samme sommer d. 7. Juli 1989

En Sømand gik i land i 1933

83-årige Martin Olsen var havnemester i Årøsund fra 1947 til '72 og har set det meste af Danmark både fra oven og nedent.

Af Mariane Fajstrup

Foto: Olav B. Hansen

Årøsunds absolutte centrum er havnen. Derfra kommer og går de lystsejlende turister med deres D-mark og kroner, og derfra sejler de fastboende fiskere ud og hjem efter det daglige brød.

Havnens centrum er til gengæld havnemesteren – og i 25 år hed han Martin Olsen. Jeg kom hertil i 1947, og dengang var der 10 fiskekuttere i havnen, fortæller den nu 83-årige pensionerede havnemester.

Det var lige efter krigen, hvor de store trawlere ikke havde været på havet i lang tid, så der var masser af fisk.

Om vinteren lå skibene så tæt, at der kun lige akkurat var plads til at få lods båden ud.

Om sommeren var havnen fyldt med lystbåde, så det har ikke ændret sig de godt 40 år.

Gravøllet drukket

Martin Olsen kom til Årøsund fra en stilling som havnebetjent i Skagen, og før da sejlede han med sandpumpere rundt om i Danmark. Drengen fra Løkken begyndte dog sin karrierer med at sejle på de syv have, og det var ikke lysten, der drev sømanden i land.

Jeg fik en masse tropesygdomme i begyndelsen af 30-erne, så jeg fik besked på at holde mig i de nordlige egne, fortæller han.

Faktisk troede en del af sømandskammeraterne, at han var død ude på de Vestindiske øer, hvor han blev indlagt med blandt andet malaria.

Mit gravøl blev drukket hele vejen fra Vestindien til San Francisco og videre til Frankrig, så jeg har ikke noget tilgode.

Ukrudt forgår imidlertid ikke så let, som bekendt, så Martin Olsen kom nogenlunde sund og rask hjem til Danmark.

Et par år efter mødte en bekendt dog en mand på Vestkysten, som sagde, at "det var ellers grov trist med Martin fra Løkken". Det blev så opklaret, at manden havde troet den sejlivede sømand død for længst.

Hjemme i Nordjylland

Da den nye havnemester kom til i 1947 var der i begyndelsen lidt murren i krogene over, at det ikke blev en lokal mand, som fik stillingen.

Men som udefrakommende behøver man jo ikke tage særlige hensyn til nogen, mener Martin Olsen.

Efter en menneskealder i byen er han så god en årøsunder som nogen, men hjemstavnen har det med at blive ved med at spøge i erindringen.

Når jeg kommer op nord for Limfjorden er det som at komme hjem. Jeg vil aldrig flytte fra Årøsund, men der er alligevel noget med fødeegnen.

De indfødtes sunde skepsis overfor den nye mand i havnemester-stolen må dog være kommet til kort over for den udvikling, der skete med havnen.

Margin Olsen byggede for eksempel selv havnens første bedding, som bestod af en trappe.

På bedding..

De slæbte jo bådene op på stranden med ruller og masser af besvær, husker han fra sine tidlige dage på havnen. Den næste bedding var også Martin Olsens værk, og den bestod af en slidske. I tredje omgang fik han fat i nogle tipvogns-skiner fra kastvrå Mølle, så bådene kunne køres op fra vandet.

I dag er det vist den sjette bedding, for de holder ikke evigt. Der var en af dem, som brækkede sammen under en båd.

Udover at bygge beddinger er det havnemesterens opgave at føre havnens regnskab og holde styr på både skibene og havnen.

Titlen havnemester er i øvrigt noget rent sønderjysk. Nordpå hedder det havnebetjent, og det kan hedde havnevagtmester, mens det med et neutralt ord kaldes havnefoged.

Sommergæster...

Martin Olsen blev pensioneret i 1972, samtidig med at kommunen overtog havnen efter kommunesammenlægningerne.

Både i hans embedsperiode og sidenhen er det gået stadig mere skidt for fiskeriet.

En overgang var der 14 fiskekuttere, fire coastere og to kvase, som handler med fisk. I dag er der højst 6 kuttere, og de fisker længere oppe nordpå. Til gengæld er der kommet mange lystsejlere til, især efter bygningen af den nye marina. Som fiskerne allerede i slutningen af halvtredserne begyndt at brygge på.

Martin Olsen har dog ikke noget imod turisterne, som andre fastboende måske har det.

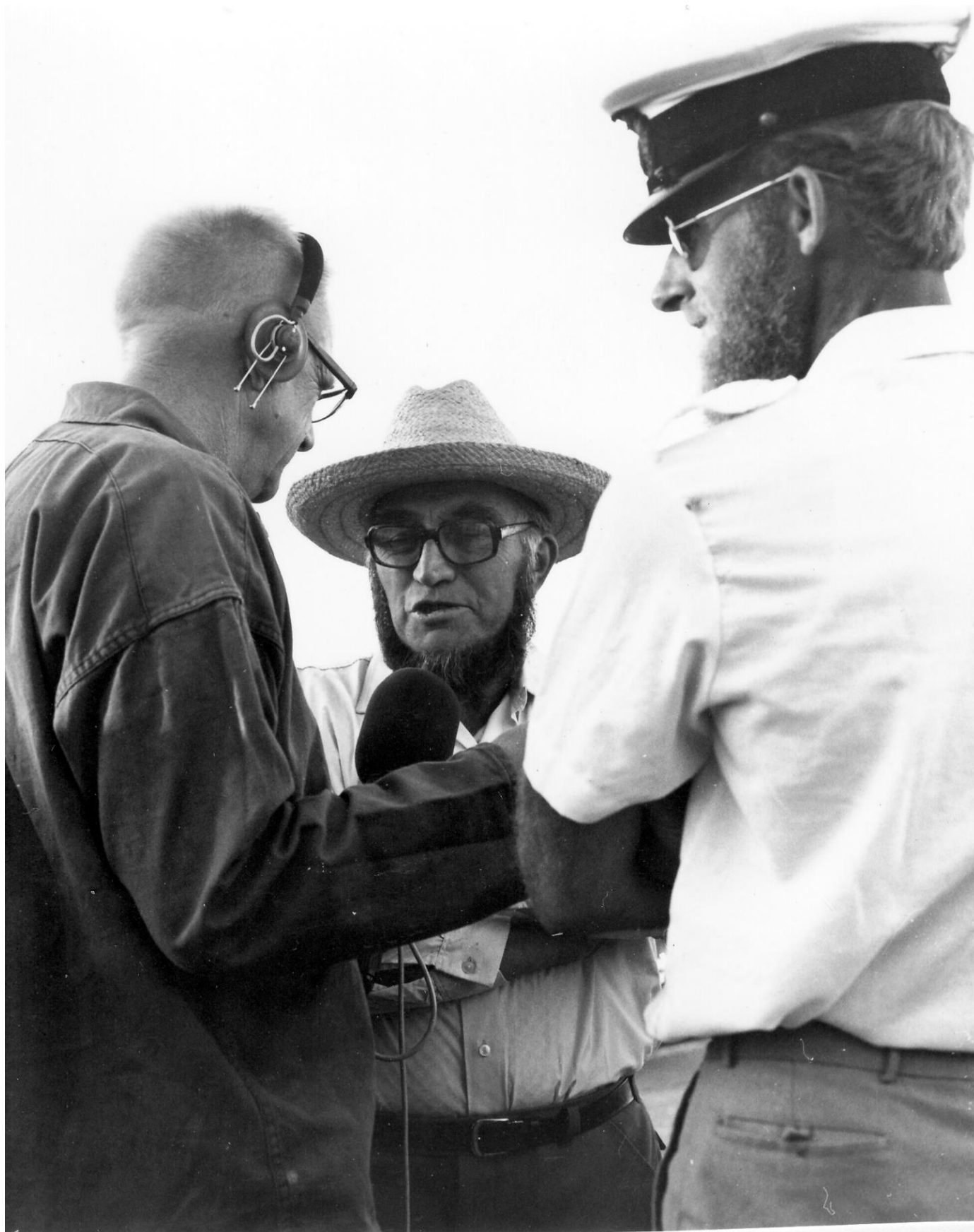
Vi kan jo ikke have hele jorden for os selv, vel?

På land og under vand

Når vi skrev, at sømanden gik i land, er det kun tilnærmelsesvis rigtigt. En lang periode var Martin Olsen dykker, så han opholdt sig også en del under vandet. Det var mens han arbejdede på sandpumpere for vandbygningsvæsenet, som det hed.

Det var med 80 kilo tungt dykkerudstyr med blysko og luftslange, og jeg måtte tegne en enorm forsikring til familien

Dykning dengang i 30-erne var i endnu ringere grad end i dag en farefri profession, men Martin Olsen lever i bedste velgående i sit selvbyggede hus ved Årøsund strand. Der nyder han sit otium ved havet sammen med Luise, som har været gift med den berejste havnemester i 56 år.



Den pensionerede Martin Olsen bliver interviewet – formentlig i forbindelse med optagelserne af TV-udsendelsen "Når du kommer til Aarøsund"-
Desuden ses den karismastiske daværende havnemester Kurt Thomsen.
Foto: Gerda Lauridsen

Anne Dorthe Holms bog – **da færgen byggede bro** - byder på mange foto- og tekstperler:

Færgegården set fra færgen i begyndelsen af 1920'erne. Bygningen færgevej 101, hvor der var mejeri, ser ud som om den er under ombygning – måske til det nuværende hus.



I skole og på indkøb i Assens

At tage på udflugt til skovpavillonen i Assens eller på indkøbstur med færgen var i 1940'erne og især i 1950'erne naturligt for indbyggerne i Aarøsund. En del børn fra Aarøsund tog ligeledes færgen om morgenen for at komme i skole på Assens Private Mellem- og Realskole. Når færgen var i dok, måtte børnene fra Aarøsund tage til takke med erstatningsfærgen *Magda 2*, som normalt sejlede mellem Aarø og Aarøsund. Især om efteråret var det langt fra en behagelig oplevelse at krydse Lillebælt i den lille båd, som kun havde en osende petroleumsovn til at sørge for en smule varme.



Magda 2 – her er det dog skolebørn fra Aarø. Skipper er Chresten Hansen.

Størrelsesforholdene mellem de to færger var betragtelig, så det var ikke noget at sige til, hvis en tur over Lillebælt følte grænseoverskridende!

Der var særligt én bestemt tur, som har sat sig i erindringen hos de børn, som tog turen frem og tilbage. En kold januar dag i 1956 oplevede børnene nemlig, at Magda II fik maskinstop midt i Lillebælt. I 1½ time drev båden på havet, mens de to besætningsmedlemmer kæmpede med at få motoren i gang igen. De 10 skolebørn måtte størstedelen af tiden opholde sig på dækket i isnende kulde, fordi kahytspladsen var for lille. Så var det alligevel noget mere behageligt at blive transporteret med *Sønderjylland*.

En af de første elever fra Aarøsund på Assens Private Mellem- og Realskole var Kaj Thomsen. Han erindrer bl.a., hvordan han fik lov til at opholde sig på kommandobroen, og en gang imellem fik han også lov til at styre færgen. Ved juletid havde han en helt særlig opgave: Mit job ved juletid var at fremskaffe kristtjørngrene helst med røde bær til udsmykning af salonerne. Som honorar for min ydelse fik jeg ofte en skumbanan.

På cykeltur mellem Assens og Aarøsund...

Sønderjylland var udrustet med alverdens tekniske udstyr til befordring af sejladsen mellem de to kystbyer. Men udover det professionelle udstyr i form af kompas, lanterner, projektører, maskintelegraf og radioantenner, var skibets forstavn også udstyret med et stykke af en jernbaneskinne med en længde på ca. ½ meter. Ved at slå på denne skinne med en mukkert kunne man frembringe overordentlige kraftige lyde, som kunne høres vidt omkring hen over havet. På færgelejet i Aarøsund var ophængt en tilsvarende skinne, og disse to skinner blev brugt, når tågen var ekstremt kraftig.

Indstillingen af færgedriften under isvintrene betød, at nogle blev fanget i Assens uden at kunne komme hjem til Sønderjylland. Kaj Thomsen, som boede i Aarøsund og gik på Assens Private Mellem- og Realskole, fortæller om en isvinter, hvor han boede på et pensionat i Assens men kedede sig ganske forfærdeligt. Hans savnede sin familie og længtes efter at besøge dem.



Her ses Kaj med sin familie – søstrene Inger og Erna – Far og mor Marie og Lorenz Thomsen. Familien boede i det daværende havnehus - Lorenz var havnebetjent.

Da isen kunne bære, besluttede han at cykle turen fra Assens til Aarø Sund via Baagø og Aarø. Turen derover gik fint, men da hans skulle hjem, havde vejret skiftet fra frost til tøvejr, og det var begyndt at regne. Det lykkedes ham at komme godt til Baagø, men herfra var der problemer: Jeg huskede, at der herfra mod Assens var en veltilkørt sti i sneen lige til Assens. At denne "vej" nu på grund af tøvejr og regnvejr næsten var udslettet, havde jeg ikke kalkuleret med. Jeg kunne dog, på basis af resterne udstikke en troværdig kurs mod Assens. (...) Jeg cyklede vel i 3 kvarter på isen uden at opnå landkending. Stor blev min skræk og forbløffelse, da jeg fik landkending på Baagø, næsten samme position hvor jeg var startet. Jeg var åbenbart blot cyklet i en stor bue. På grund af regn og det lune vejr var sne og is under kraftig smeltning. Vand herfra havde mange steder fundet revner og huller i isen, som derved var blevet perforeret. Uha, det var uhyggeligt.

Det lykkedes Kaj Thomsen at finde til Assens takket være et lille lommekompass, som han en måned forinden havde anskaffet sig. Vel ankommet til Assens opfordrede hans værtsfolk ham til at ringe til forældrene i Aarø Sund. Det fik han dog ikke gjort. I stedet skrev han et postkort til dem, men i mangel af frimærker klistrede han en 25-øre fast til kortet. Om forældrene nogensinde modtog kortet, vides ikke.

Aarø Sund får sin egen revy i 1980.

Teksten under et billede i Jydske fortæller egentlig meget tydeligt hvordan den første Aarø Sund-Revy blev til – (den første af 13 revyer.)

....Det kan vel ikke overraske, hvis marinaen – eller hvad det nu bliver til – spiller en afgørende rolle i den første Aarø Sund-revy, der opføres ved havnefesten i den nu landskendte fiskerby. Et borgermøde indgår også i revyen, blev det afsløret ved generalprøven for de to opførelser i aften og i morgen aften. Revyen er helt lokal og har 14 aktører:

Lærer og kunstner Knud Due (Larsen) hjalp med at lave kulisser og den første revy opførtes på Hotellet:

Også en lille klumme fra Jydske, torsdag d. 31. juli 1980 fortæller lidt om havnefesten, hvis nogen skulle have glemt hvordan det foregik.

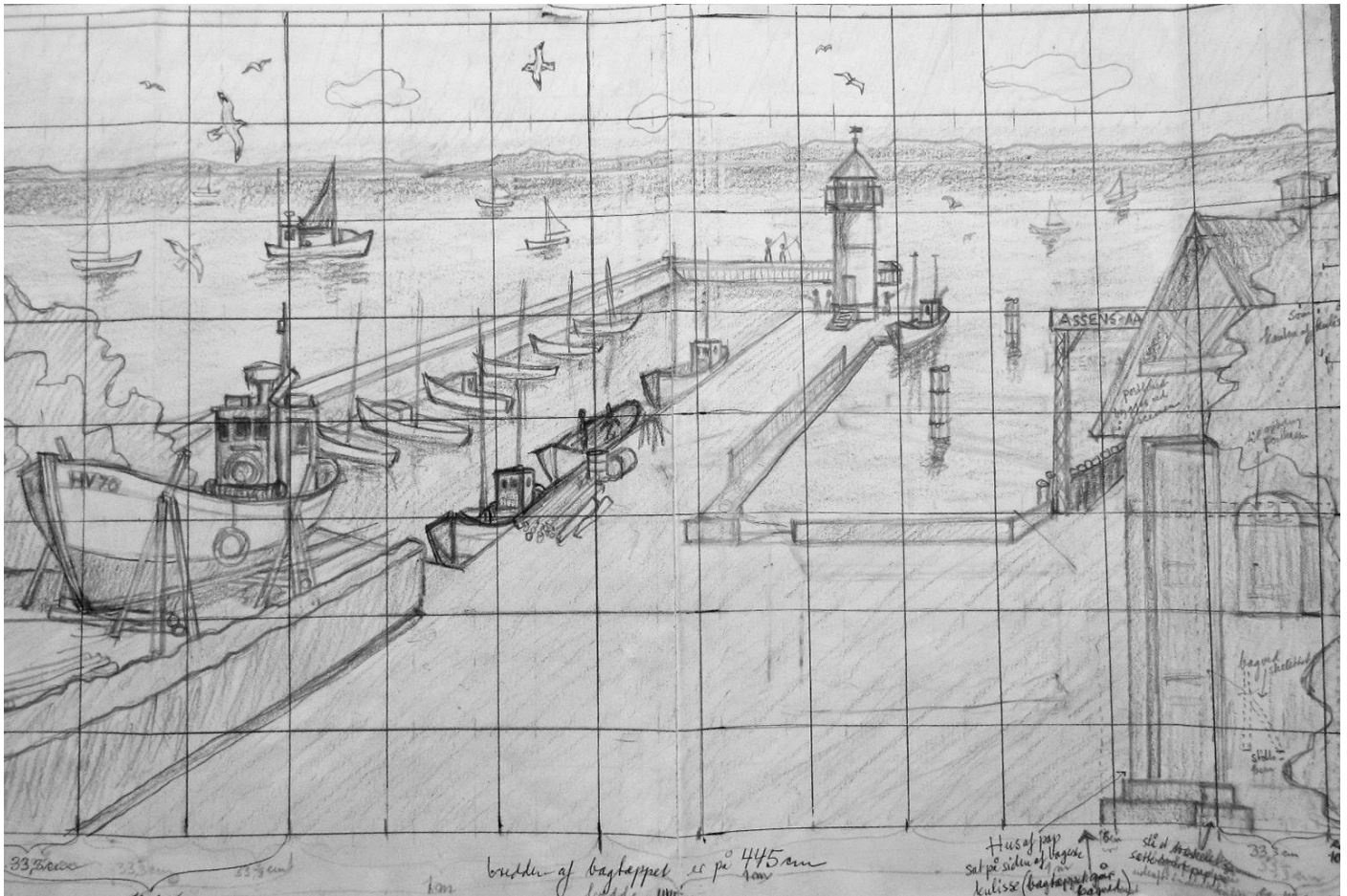
Årø sund revyen Havnefestens store begivenhed.

Årø sund – Hele Årø sund og det halve Øsby sogn går og glæder sig til at komme til revy. Den første Årø sund-revy i umindelige tider får premiere i Badehotellets store sal fredag aften.

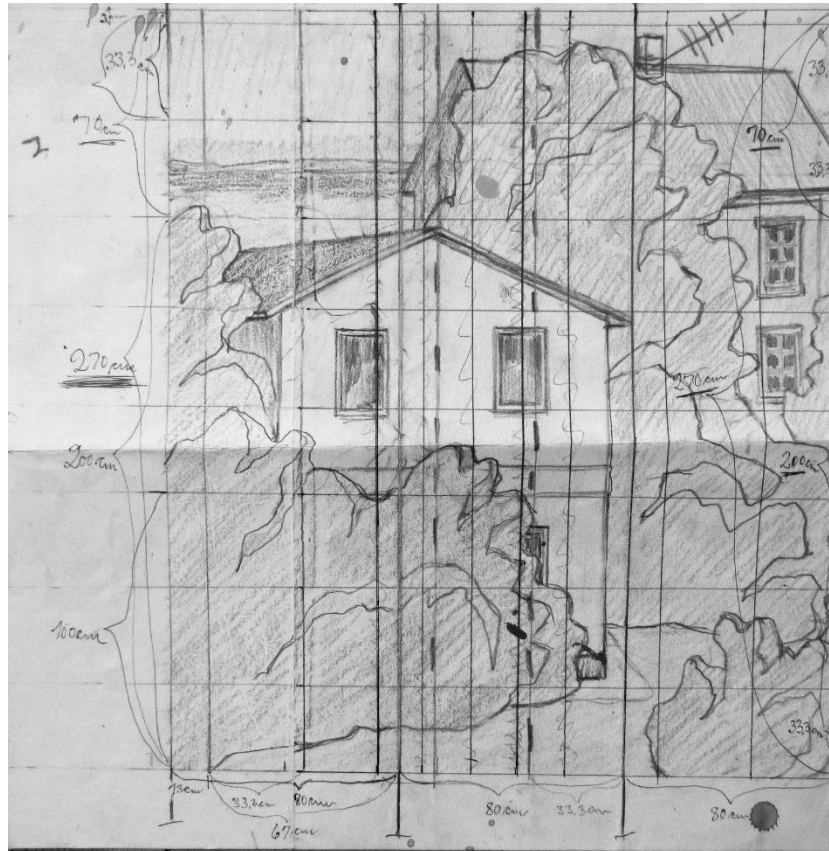
...Der har været arbejdet med tekster og prøver i over et halvt år. Stof har man ikke manglet, så meget er sorteret fra i tidens løb. Men der skal nok blive adskillige velmente hip til de lokale. Marinaen, der gik i vasken, Årø sunds TV-berømmelse, og så alt det andet, der passerer mellem år og dag i byen ved bæltet. Revyen spilles også lørdag aften. Sprænger tilstrømningen alle rammer, bliver der måske en ekstra gallaforestilling om søndagen. Alle i Årø sund blev opfordret til at være med i revyen. Initiativet udgik fra miljøgruppen, der har kæmpet mod marinaen. Det er faktisk den alene, der har taget slæbet. – en festlig stund i Årø sund er mottoet for de tre dages havnefest med tivoli, underholdning og masser af musik og konkurrencer. Alt arrangeret af fiskeriforening, bådelaug og bynævnet. Før revyen har premiere, vil Haderslev Pigegarden fredag aften give sit fine tattoo på havnepladsen, og helt til kl. 02 er der dans til Panorama. Lørdag formiddag startes med orienteringsløbet "Næsset Rundt". Det foregår i bil. Ved middagsstid starter årets havfruejagt og kl. 14 præsenteres dejligheden for alt folket. Senere på eftermiddagen er der pålidelighedsløb. Dukketeater for børn og en sjov konkurrence mellem de lokale og medlemmer af havneudvalget. Den lokale formand, Tommy Dich Nielsen, kan dog ikke være med, fordi han skal modtage unge fra Tyskland. Bugtaleren Fred Rico optræder. Dagen slutter med dans til "Plus 3". Søndag skal man starte med en distancesejlsrundt om Årø. Det er for kølbåde.

For landkrabberne er der Årø sundmesterskab i "syverrafling". Søndag eftermiddag giver flyvevåbnet helikopteropvisning. Helikopteren vil lande og interesserede får lejlighed til at gå ombord. Sangeren Bjørn Tidmand underholder og ud på aftenen føres årets havfrue til havs af illuminerede både. Festen slutter med dans til Egon Pryds orkester."

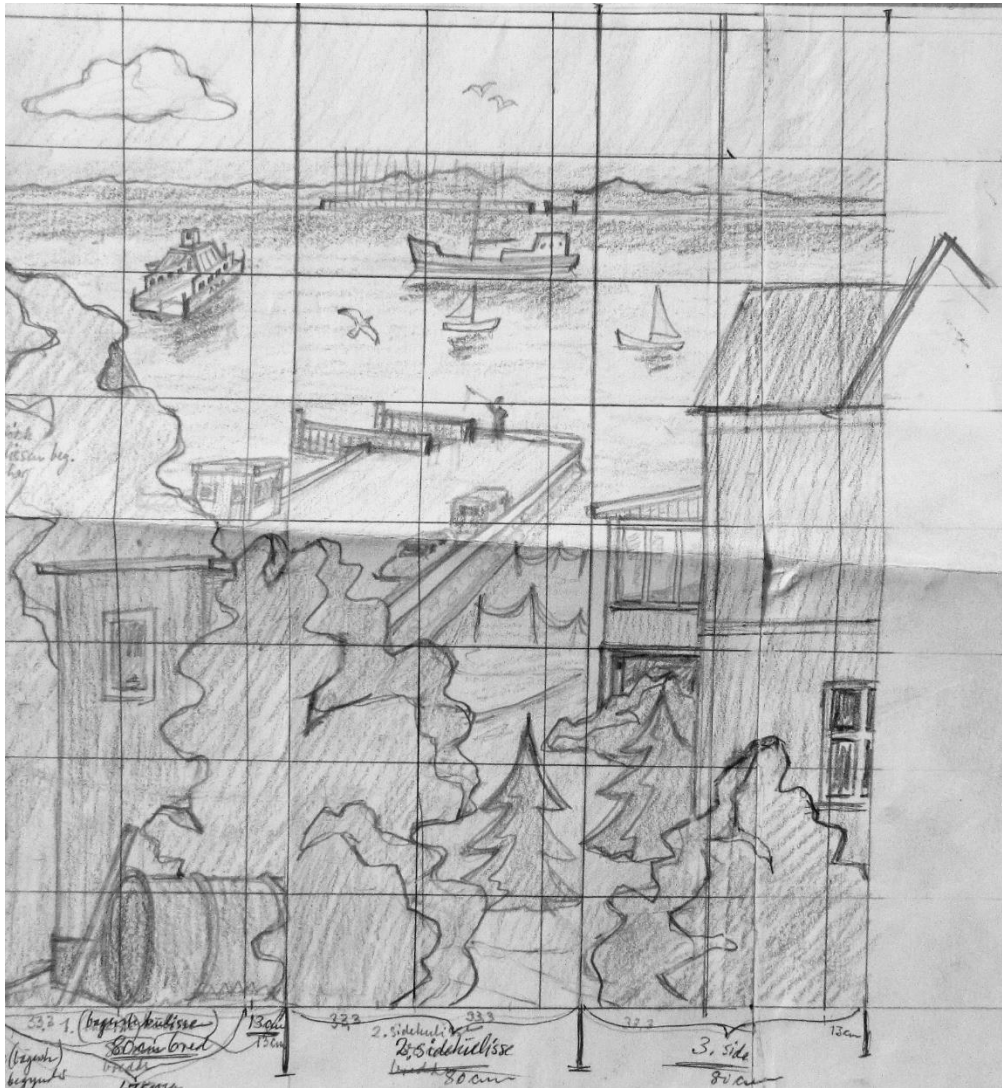
Et af glansnumrene i 1980 var et nummer skrevet af Solveig Heebøl "Vi er alle i samme båd". Med høj hat og rumstérstang blev begivenhederne udpeget på de fine kulisser, som Knud Due fra Aarø var ophavsmand til. Kulisserne dannede ramme om revyen samtlige 13 år.



Her er de første skitser til kulisserne. Bagtæppet



Til sidekulisserne - Filetfabrikken og Havnehuset.



Fiskeskurene og hotellet.

Her er så det endelige resultat ud.



Til den første revy digtede Solveig Heebøll en sang, som stort set er essensen af hvordan livet på havnen var dengang.

Melodien er: Vi er alle i samme båd.....

Omkvæd: Her har vi havnen, I kender den alle.

Søren og Kedde og Thorkild og Kalle.

Mågerne fly'r taber de noget?

Vi er alle i samme båd.

Her er en by, den er temmelig lille.

Være os selv, det er det, vi gerne ville

Ja en by, og den er lille, det var det vi gerne ville

Omkvæd:

Her er fabrikken, fileté de skærer,

Her er butikken, hvorfra vi varer bærer,

Ja fabrikken, hvor de skærer, og butikken, hvor vi bærer,

Og en by og den er lille, det var det, vi gerne ville

Omkvæd:

Her er hotellet, her spiser vi bøffer,

Her er bondegården, hvor grisen går og øffer

På hotellet kan vi spise, bondegårdens fede grise.

Og fabrikken, hvor de skærer, og butikken, hvor vi bærer

Ja en by og den er lille, det er det vi gerne ville

Omkvæd:

Her har vi posthuset, Dagmar er derinde, 'har I dog nogensinde kendt en sådan kvinde?

Her er Dagmar, her er posten, kan hun stadig klare mosten?

Og på værftet hygges både, sommerpigerne bli'r våde

På hotellet kan vi spise, bondegårdens fede grise.

Og fabrikken, hvor de skærer, og butikken, hvor vi bærer

Ja en by og den er lille, det er det vi gerne ville

Omkvæd:

Pølser og i kan vi få hele dagen,

Fyret det blinker, ja det er bare sagen
Vi kan spise is og pølser udn´ at såre Møllers føl´ser.
Her er Dagmar, her er posten, kan hun stadig klare mosten?
Og på værftet hygges både, sommerpigerne bli´r våde
På hotellet kan vi spise, bondegårdens fede grise.
Og fabrikken, hvor de skærer, og butikken, hvor vi bærer
Ja en by og den er lille, det er det vi gerne ville

Omkvæd:

Så er der færgen, til Årø den driver
Der er en fisker, hvad mon han nu bedriver?
Færgen sejler ej, den driver, hvad mon fiskeren bedriver?
Vi kan spise is og pølser udn´ at såre Møllers føl´ser.
Her er Dagmar, her er posten, kan hun stadig klare mosten?
Og på værftet bygges både, sommerpigerne bli´r våde
På hotellet kan vi spise, bondegårdens fede grise.
Og fabrikken, hvor de skærer, og butikken, hvor vi bærer
Ja en by og den er lille, det er det vi gerne ville

Omkvæd:

Her har vi Jylland og her har vi næsset,
Her Årøsund, hvor vi bærer hele læsset.
Her er Jylland, her er næsset
Årøsund tar´ hele læsset
Færgen sejler ej, den driver, hvad mon fiskeren bedriver?
Vi kan spise is og pølser udn´ at såre Møllers føl´ser.
Her er Dagmar, her er posten, kan hun stadig klare mosten?
Og på værftet bygges både, sommerpigerne bli´r våde
På hotellet kan vi spise, bondegårdens fede grise.
Og fabrikken, hvor de skærer, og butikken, hvor vi bærer
Ja en by og den er lille, det er det vi gerne ville



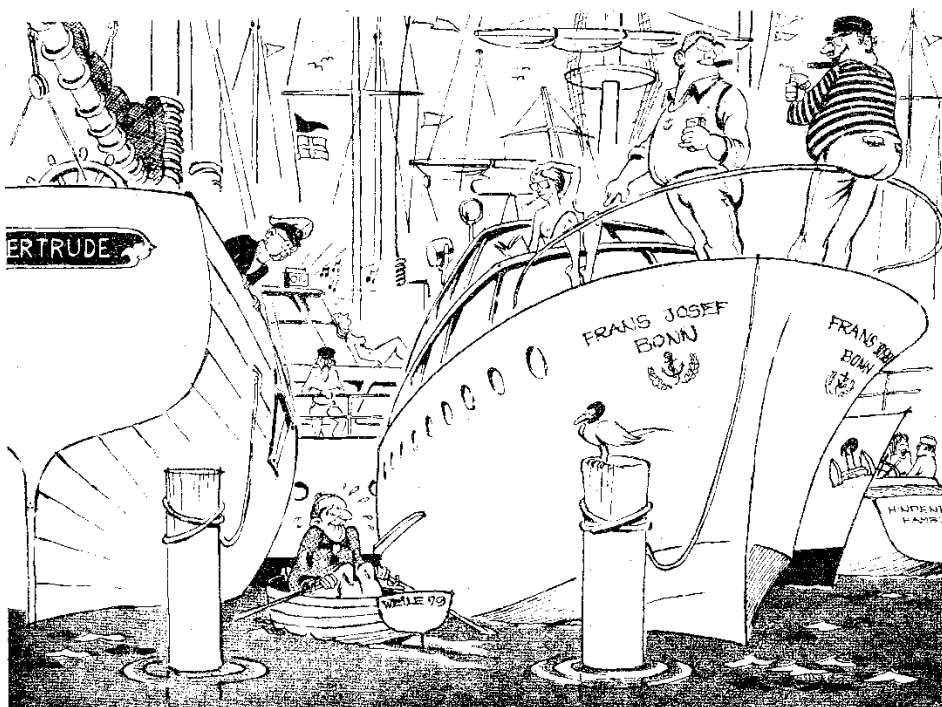
At være med i Revyen var en stor oplevelse for både børn og voksne. Børnene var virkelig engagerede og gik op i det med liv og sjæl.



Nogle af deltagerne fra den allerførste Revy. Fra Højre: Søren Damkjær, Erik Ravn, Jane Bork, Torbjørn Kristensen, Elise Schourup, Kurt Thomsen, Aase Thomsen Julie Heebøll, Kirsten Andersen, Johannes Heebøll, Solveig Heebøll og siddende på fiskekassen Margit Petersen. Instruktøren Willy Hussmann, som fik det hele til at lykkes, holdt sig til kulissen.

Det var det år, hvor Aarøsund blev verdensberømt i Danmark pga. udsendelserne – Når du kommer til Aarøsund... Værten på Badehotellet Bubbi (Karl Georg) Møller øjnede mange muligheder for nye gæster og blev af Revyen kåret til Årets Sprællemænd.

Revyen opstod i kølvandet af planer om en ny marina (en sag, som nok en dag kunne fylde et helt årsskrift) og det undgik heller ikke en kommentar fra årets Rummelpot. (Her tegnet af Ole Weile)



I det netop udkomne nummer af »Å« Rummelpot» får den planlagte stormarina i Aarøsund denne behandling. Teksten til den festlige tegning lyder: - Sieh mal Hans, da ist einer der Eingeborenen!

Posten i Aarøsund i 30'erne

Nutidens ændrede procedurer indenfor postvæsenet sættes lidt i perspektiv, når vi læser hvad Kaj Thomsen, Bagsværd (søn af tidligere havnebetjent Lorenz Thomsen) fortæller om posten i Aarøsund i 30'erne.

Kaj skriver:

Omkring post- og færgefart. Noget af det nævnte er selvoplevet, andet er fundet i bøger, som er i min besiddelse.

Jeg erindrer tydeligt gæstgivergården (Kruses postagentur og gæstgivergård) ved havnen ved siden af havnemesterboligen. Gæstgivergården blev desværre nedrevet engang i 1930'erne. Vores familie var dengang på sommerferie i Egersund.

Jeg kom ofte som barn sammen med min mor på besøg i huset, men dengang boede der, så vidt jeg husker, en dame som vi kaldte frøken Frederici. (Fru Kruse og Frk. Frederici var søstre)

Jeg mener at kunne huske, at posthusets funktioner senere flyttede til søstrene Clausen på hovedgaden (færgevej 34) og til sidst til Hans Biehl i færgens ventesalsbygning. Der var dagligt to ombæringer og 1 om lørdagen. Postomdeleren var post Møller.

Så snart Møller var færdig med omdelingen på Aarøsund-siden, roede han til Aarø i sin pram for at omdele posten her.

De dage hvor vinden var gunstig, benyttede han ofte sin sejljolle. Hjemkommen til Aarøsund kunne han så udbringe 2. afdeling af posten.



På billedet ses tydeligt venteværelset til færge og rutebil. Bagved postagentur og gæstgiveri og havnehuset. Grise jages ombord til slagteriet i Assens. Den sorte lade var "grisestald"/karantæne indtil færgen kom.

Lidt fra tidligere Øsby Sogns Arkivforening

I arkivalierne fra tidligere Øsby Sogns arkivforening fandt vi denne reklame fra den 8. marts 1910 for det herlige patent-produkt "KOSMOS". På billedet ses huset, som bl.a. husede postagentur og gæstgiveri, og som blev oversvømmet under den store stormflod i 1872, hvor vandet stod mere end 3,5 meter over dagligt vande. Kortet er et kendt postkort. Det er byggemester Chr. M. Damkjaer som sælger "Kosmos." – Kortet er tilvejebragt af Carlo Knudsen, Øsby.

Kortets forside:



Kortets bagside:

No. 2719.
Chr. M. Damkjaer
Byggemester
Cementstøberi og Byggematerial-
Handel.
Telefon Nr. 9.
O., den 8. März 1910.

Herrn Andernach in Beuel a. Rhein.

Mit Ihren Patent-Falztafeln
„KOSMOS“
habe ich in einer Wirtschaft
direkt am kleinen Belt alle Wände
isoliert,
die ersten vor ca. 5 Jahren. Selbige sind noch
völlig trocken,
und der Anstrich hält gut.
Dabei ist noch zu bemerken, daß
das Haus bei Sturmflut 1872 unter
Salzwasser stand
und
seitdem kein Verputz und kein Anstrich gegen
den Salpeterausschlag halten konnte.
Die Besitzerin ist sehr zufriednen. Wünschen Sie
von dem Hause eine Photographie, wäre es nicht
unmöglich, daß ich eine besorgen könnte. (Folgt
Bestellung.)
Hochachtungsvoll
gez.: Chr. M. Damkjaer.

Desuden fra Øsby et udsnit af et gammelt matrikelkort – desværre kender vi ikke årstallet. – men det er efter etableringen af Kleinbahnen –

togets rute ses ganske tydeligt. Trinbrættet i "overbyen" lå lidt vest for Hørløkkevej. Interessant at se stisystemet i området dengang.



.....om stednavnet Aarøsund. (kilde ikke nævnt)

Aarøsund, Færgested. 2/5 1401 (E. Gøyes Jb 1552) aarøø Sund; Sk 1541 Aresund; Jb 1542-43, Reg 1580 Aresundt; Jb 1639-40 Aarösundt; Danckw 1652 Aröesundt; Rhode 1775 Aarøe Færgested; DATl Aarøesund Færggeh.; VSK Aarø Sunds Færgegd.; Schröder 1837 Aaroesund; Trap/1 A arøsund Færgegaard, Færgehusene; Oldekop Aaroesund; TGst Aarösund; Trap/4, Gst Aarøsund. – Efter Farvandet Aarø Sund.

Landmænd fra området

Binger, Bruno Evald, Landmd., Aarøsund pr. Aarøsund. Født i Haderslev 22. Novbr. 1902, Søn af Fisker Heinrich Binger, Haderslev. Gift med Margrethe Binger, født Petersen, født 31. Jan. 1907. Datter af Landmd. Chresten Petersen, Vandling. Gaardens Navn er „Sandlejder“; den er 150 Aar gammel og er overtaget af Binger 1934. Der var dengang opdyrket 21 Tdr. Land, hvilket er det samme som nu. Ejendomsskyld Kr. 14.000, Grundskyld Kr. 8.200. Besætningen var ved Overtagelsen 1 Hest, 5 Køer, 1 Ungkvæg og 4 Svin, den er nu 2 Heste, 6 Køer, 3 Ungkvæg og 15 Svin. Binger er uddannet ved Landbruget; han er i Skolenævnet i Hajstrup.



Bruno E. Binger

Hansen, Hans Peter, Landmd., Aarøsund pr. Aarøsund. Født sammesteds 31. Juli 1893, Søn af Landmd. og Kornhandler Peter Jørgen Hansen, Aarøsund. Gift med Andrea Hansen, født Jepsen, født 18. Juli 1903, Datter af Landmd. Andreas Jepsen, Tamdrup. Gaardens Navn er „Skeldal“; den er ca. 200 Aar gammel, men er ombygget 1857 og 1933; har været Slægtsgaard og er overtaget af Hansen 1942. Der er opdyrket 17 Tdr. Land. Ejendomsskyld Kr. 14.700, Grundskyld Kr. 7.700. Besætningen var ved Overtagelsen 1 Hest, 3 Køer, 2 Ungkvæg og 2 Svin, den er nu 1 Hest, 3 Køer, 7 Ungkvæg og 6 Svin. Hansen er uddannet ved Landbruget og som Manufakturist.



Andrea og Hans Peter Hansen (Fortællingen om fam. Hansen er bragt i et tidligere årsskrift)Foto: Fam. Peter Hansen

Kraak, Ditlef Henrik, Landmd., Aarøsund. Født sammesteds 30. Marts 1910, Søn af Landmd. Henning Fridrich Kraak, Aarøsund. Gift med Anni Kirstine Johanne Kraak, født Rach, født 12. Jan. 1911, Datter af Landmd. Chr. Rach, Tønder. Gaarden er ombygget 1914 og er overtaget af Kraak 1937. Der var dengang opdyrket 15 Tdr. Land, hvilket er det samme som nu. Ejendomsskyld Kr. 11.300, Grundskyld Kr. 6.300. Besætningen var ved Overtagelsen 1 Hest, 4 Køer, 2 Ungkvæg og 5 Svin, den er nu 2 Heste, 4 Køer, 2 Ungkvæg og 10 Svin. Kraak er uddannet ved Landbruget.



Ditlef H. Kraak

Dahl, Peter Marius, Landmd. og Sogneraadformd, Aarøsund. Født i Aarøsund 8. Juli 1889, Søn af Fisker Peter Hansen Dahl, Aarøsund. Gaardens Navn er „Sandagerhus“; den er ca. 200 Aar gammel og er overtaget af Dahl 1913. Der var dengang opdyrket 10 Tdr. Land. Ejendomsskyld Kr. 6.900, Grundskyld Kr. 3.000. Besætningen var ved Overtagelsen 2 Køer, 1 Ungkvæg og 1 Faar, den er nu 6 Heste, 3 Køer, 3 Ungkvæg og 6 Svin. Dahl er uddannet som Murer og har været paa Teknikum, Eutin; han er Sogneraadformand, Formand for Socialudvalget, Børneværnet, Haderslev Amts Sogneraadforening, og Haderslev Amts Hesteavlforening for Nordbaggere samt Digegreve for Aarø Dige.



Her ses Peter Dahl ved et tærskværk hvor vejen i dag går ind til Sundparken. (Foto: Elin Petersen)

Nissen, Jørgen Bertelsen, Landmd., Aarøsund pr. Aarøsund. Født sammesteds 30. Decbr. 1885, Søn af Landmd. Nis Iversen Nissen, Aarøsund. Gift med Bothilde Kirstine Nissen, født Schmidt, født 17. Novbr. 1895, Datter af Landmd. Peter Christensen Schmidt, Raade. Gaarden er fra 1860 og er overtaget af Nissen 1921. Der var dengang opdyrket 8 Tdr. Land mod nu 16 Tdr. Land. Ejendomsskyld Kr. 15.000, Grundskyld Kr. 9.400. Besætningen var ved Overtagelsen 2 Heste, 4 Køer, 2 Svin og 1 Faar, den er nu 2 Heste, 7 Køer, 5 Ungkvæg og 16 Svin. Nissen er uddannet ved Landbruget og har været paa Ørsted Landbrugsskole 1913—14 og Kvissel Højskole 1907—08; han er i Bestyrelsen for Øsby Husmandsforening.



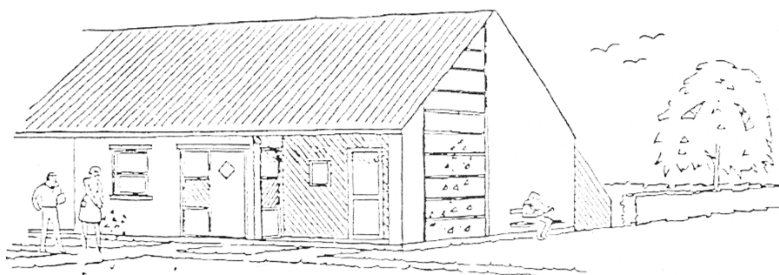
Jørgen B. Nissen

Knudsen, Claus, Forpagter, Aarøsund pr. Aarø. Født i Augustenborg 10. Aug. 1912, Søn af Missionær og Landmd. Hans Knudsen, Augustenborg. Gaarden er ca. 120 Aar gammel, men er ombygget; den har været Slægtsgaard siden 1885 og er overtaget af Knudsen 1938. Der er opdyrket 30 Tdr. Land. Ejendomsskyld Kr. 21.000, Grundskyld Kr. 14.800. Besætningen var ved Overtagelsen 2 Heste, 8 Køer, 4 Ungkvæg og 10 Svin, den er nu 2 Heste, 8 Køer, 6 Ungkvæg og 10 Svin. Knudsen er uddannet ved Landbruget og har været paa Tommerup Højskole.



Claus Knudsen

Set i lyset af de nye boliger, som i nærmeste fremtid skyder op i Aarøsund, er det lidt interessant at mindes starten af opførelse af Andelsboligerne i 1990. I Jydske kunne vi læse den 21. april 1990.



Sådan ser de foreløbige tegninger af andelsboligerne ud.

Stor interesse for Årøsunds nye boliger

Den første er allerede solgt.

Af Annette Johnsen

Bestyrelsen for Årøsund Andelsboligforening fik en overraskelse, da byens borgere forleden var inviteret til orienteringsmøde om byggeplaner.

- Der mødte langt flere mennesker op, end vi havde turdet håbe på. 76 mennesker deltog i mødet, og der var meget stor spørgelyst, fortæller boligforeningens formand Ulf Klarup.
- Kreditforeningen Danmark, Sparekassen Bikuben og foreningens rådgivende ingeniør og advokat svarede på de mange spørgsmål.
- Folk var mest interesseret i økonomien i projektet, men vi snakkede også meget om det fællesskab, der er i en andelsboligforening, oplyser Ulf Klarup.
- Foreningen vil nu arrangere en tur til en andelsboligforening, hvor boligerne ligner de kommende i Årøsund.
- Så kan interesserede købere snakke med beboerne om, hvordan det er at bo i en andelsboligforening. Samtidig kan de se nogle boliger, der ligner den, vi vil bygge. Så kan man bedre danne sig et indtryk end gennem en tegning, mener formanden.
- Den første bolig blev solgt efter mødet. I løbet af den kommende uge regner Ulf Klarup med at høre fra flere købere.
- Vi skal have solgt ni boliger, før vi kan begynde at bygge. Vi skal gerne sætte spaden i jorden til efteråret, så de 12 boliger kan stå klar den 1. juli næste år, siger Ulf Klarup.

Sundparken

Og ikke at forglemme - I starten af 60'erne opførtes Sundparken, som var en betydelig udvidelse af Aarøsund. Her et par billeder fra dengang.



På tur til Haderslev ender avisen også i Aarøsund.

.....Ved indkørslen til Aarøsund står der et par miniudgaver af byens vartegn, fyrtårnet.

Storebror står på havnen, det har han gjort siden 1905. Det er et jernfyrtårn, bygget af firmaet Julius Pintsch fra Berlin, der byggede tilsvarende tårne på Aarø samt på Als i Traneodde og Gammel Pøl. Sidstnævnte fyrtårn er fredet.

Julius Pintsch, der var udlært blikkenslager, fik succes med at indrette lys i jernbanevogne. Senere udviklede firmaet lysbøjer til farvandene, bl.a. leverede man 105 lysbøjer til Suezkanalen, og så var det oplagt også at bygge fyrtårne.



Den 6. juni 2017 – Fyrtårnene har fået en make-over af Lene Schaumann og Finn Birkelund ☺ stærke farver og Aarøsund-symboler.
Foto fra Facebooksiden Aarøsund – Før og Nu

Jonna Løhmann Christensen, Aarøsund - har støvet Danske Arkiver igennem og har fundet Aarøsund-data, som uden hendes store arbejde næppe var kommet til vores kendskab.

Heinrich Johan Baumanns minder fra Haderslev 1853-1858.

Heinrich Baumann (Rendsborg 1839 – København 1912), søn af overlæge i hæren Chr. H. Baumann & Anna Magdalene Jensen fra Flensborg. Gik 1848-52 på Metropolitanskolen i København, 1852 døde moderen, og da faderen blev forflyttet til Husum, valgte sønnen at skifte til Haderslev Lærde Skole, hvorfra han blev student.

"Sammenlignet med denne livlige og meget ejendommelige præstefamilie (*pastor Boisen i Vilstrup*) var agent Bruuns hjem i Årøsund ved Lillebælt meget alvorligt; til tider rugede endog et knugende tryk på grund af det ulykkelige forhold mellem Bruun og hans hustru, hvis ægteskab beroede på en fejltagelse.

Som kammerat af sønnen Lauritz, fulgtes jeg ret hyppigt med ham til hans hjem, men jeg mindes ikke at have hørt agenten ved måltiderne, thi kun ved dem viste han sig i familieværelserne, ej heller set et smil om hans mund; hans høje, gravalvorlige skikkelse hvilede som en mare over os. Trods denne tunge stemning i hjemmet holdt jeg dog meget af at komme i Årøsund; thi der kunne være noget meget tiltalende og hyggeligt over fru Bruun, når hun var sammen med os ungdom, så opløstes det bitre, smertefulde drag om munden sig til venlige smil, hendes af sorgen hærgede skønhed ligesom blomstrede op for en stund, og åndfuld som hun var, blev hendes bemærkninger i høj grad fængslende. Men desværre svandt hurtigt disse varsler om, hvorledes livet i hjemmet kunne have været, hvis kærlighed mellem ægtefællerne havde haft til huse dér. Tanken om det forspildte ægteskab nagede stedse hendes hjerte, og ofte udtalte hun det ønske, at Lauritz og jeg aldrig blev gifte, men måtte dø som unge mænd. På hendes søn skulle dette ønske gå i opfyldelse, han var ét af de første ofre i krigen 1864, og derved forøgedes yderligere den ulykkelige kvindes tragiske skæbne. Heldigvis oplevede hun ikke, at hendes ældste, meget smukke datter, der var blevet gift med kaptajn Salto i artilleriet, få år efter sit bryllup rantes af uhelbredelig sindssyge."

Kilde: Haderslev-Samfundets Årsskrift 1965-66, side 13-40.

Fakta:

Hans Chr. Hansen Bruun, (Fredericia 1800 – Årøsund 1871); 1828 agent, 1833 ejer af Årøsund, 1833-64 postmester/transportforvalter i Årøsund. Emilie Nicoline Kirstine Schierning, (Nykøbing F. 1804 – Årøsund 1883).

Laurids Muus Bruun, f. Årøsund 1836, optaget på den lærde skole 1851, student 1856, faldt 3.2.1864 i kampen ved Overselk som menig ved 1. regiment.

Bertha Bruun, (1827-62), gift 1851 i Årøsund med Julius Valdemar Salto, (1823-77), oberst, chef for den militære elevskole. De fik 6 børn 1852-60; Bertha døde i Årøsund, Salto i Ålborg.

Research JLC

Agent Bruun, Aarøsunds sidste transportforvalter.

Om agent Bruun virkelig var sådan en gnaven mand, som beskrevet af Baumann, kan vi ikke vide. Han har sikkert haft andet at tænke på i den omtalte periode end fruens humør, som det vil fremgå af den følgende beskrivelse af forholdene i Aarøsund 1849-57.

I krigsårene 1848-50 var postkontoret blevet lukket af besættelsesmagten, de såkaldte friskarer, der bestod af et sammenrend fra diverse tyske småstater – Tyskland blev først en samlet stat i 1871.

Bruuns må formodes at have fået økonomisk støtte fra især hans familie og opholdt sig en overgang dels hos venner, dels hos broderen, der var transportforvalter i Assens. Måske var der ikke noget at sige til, at han efterfølgende gik og grublede og syslede med at plante træer...

Præstefamilien Boisen i Vilstrup hørte i øvrigt til Bruuns omgangskreds, fru Eline Boisen (1813-71) fortæller i sine erindringer, at da hun fik sit 11. barn i 1854, "kom der en dag en æske med en barnehue og en lille trøje fra 'en stork', som nok havde sin bolig i Aarøsund; men aldrig ville de vedgå det".

Bruuns yngste søn Laurids, som Baumann omtaler, havde gået på Sorø Akademi – antagelig i de urolige år – og kom 1851 til Den Lærde Skole i Haderslev, hvor han 1856 blev student. 1863 blev han cand. jur., men faldt så som frivillig i 1864.

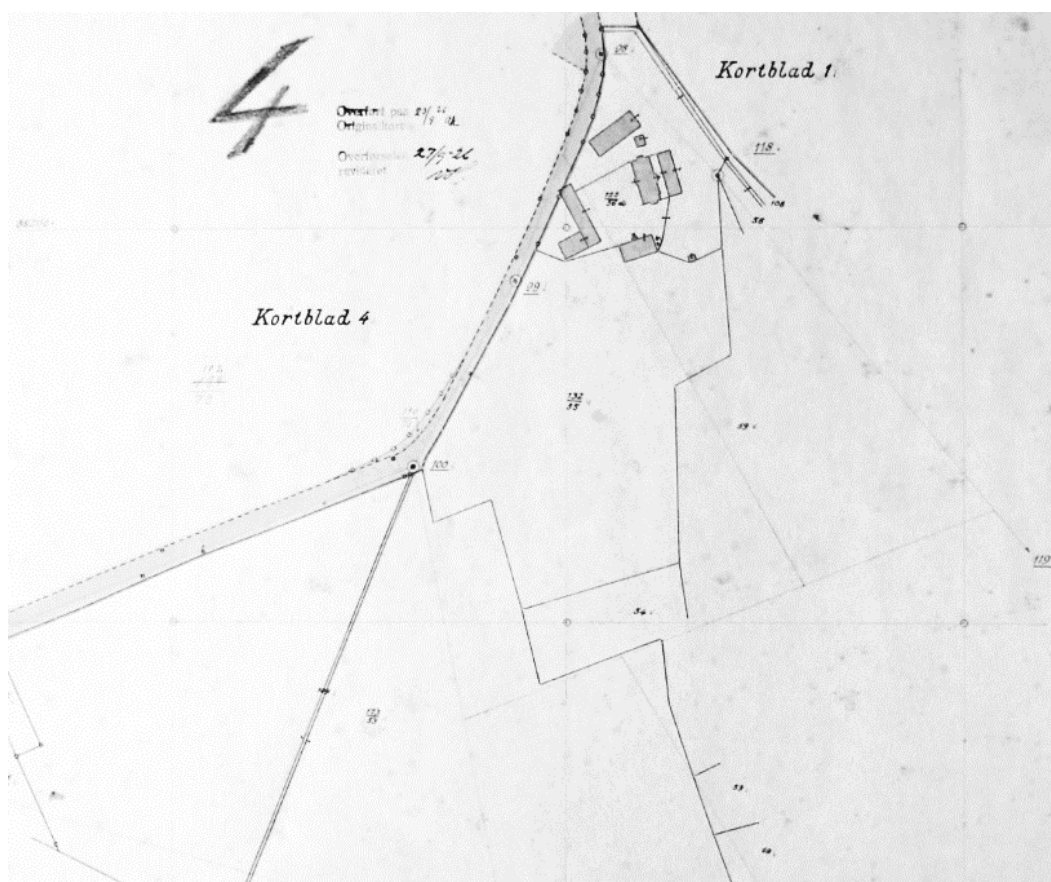
Sommeren 1853 var der koleraepidemi på egnen, og sommeren 1857 var den gal igen, denne gang med blodgangsepidemi.

Dengang var der næsten hvert år isvinter, der stoppede færgetrafikken, så evt. transport måtte ske med isbåde, i 1853 varede isvinteren således 6 uger og i 1855 hele 10 uger. Dertil var der sidstnævnte år streng frost natten mellem 28. og 29. maj. I 1857 varede isvinteren kun 3-4 uger. -

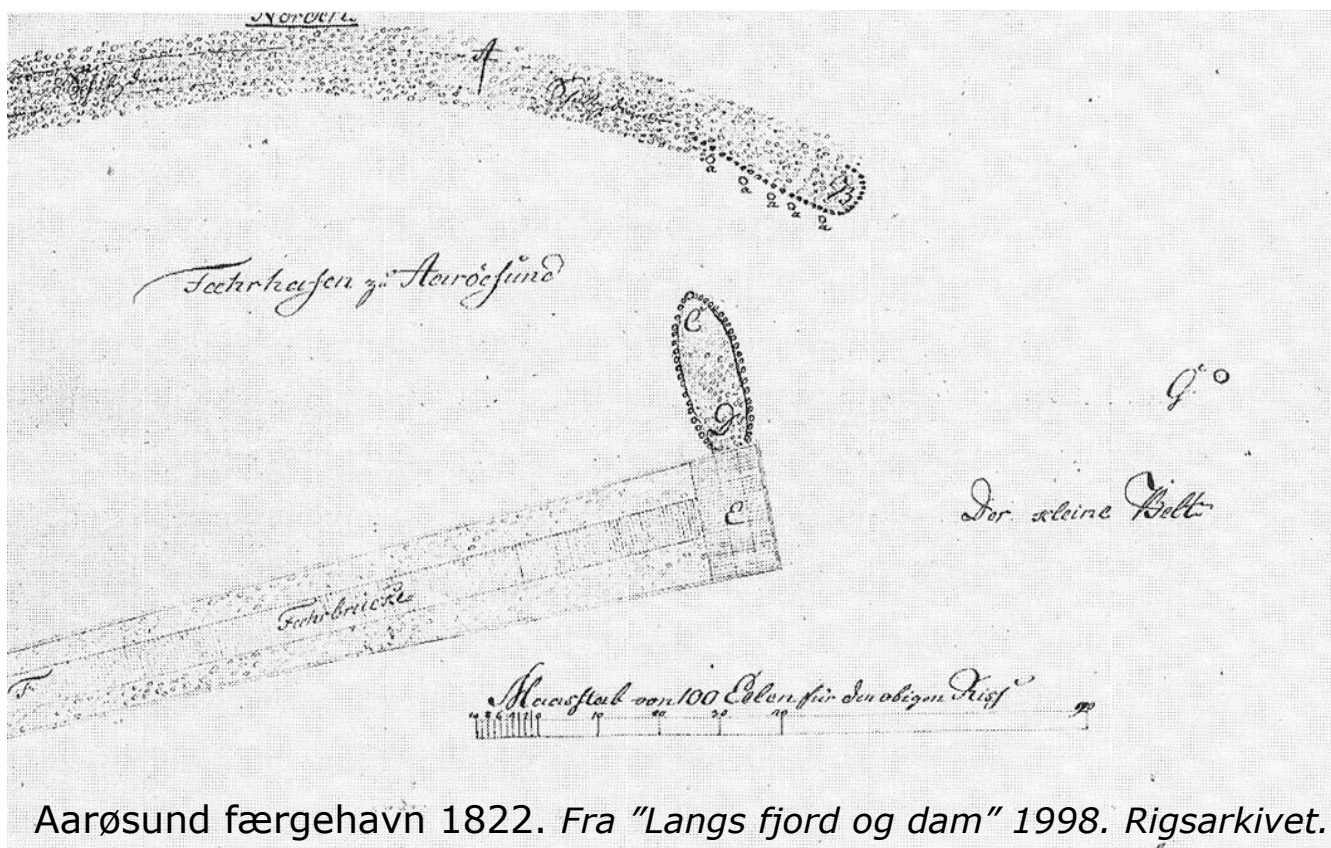
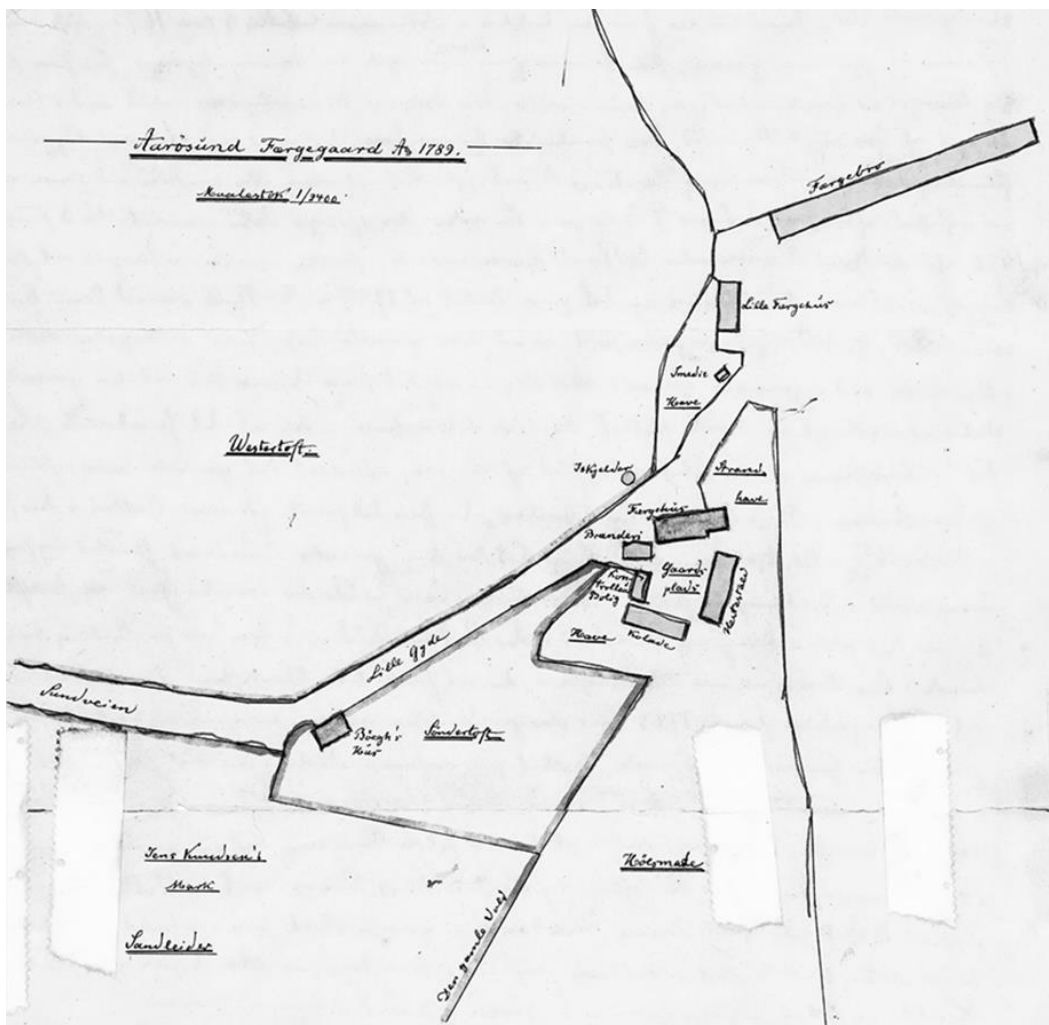
I Mercantil-calender for 1852 står Bruun som ejer af jagten "Ebenetzer" og postjagten "Delphinen".

Dampskibet "Mågen", der startede på ruten til Assens 1838, var efterhånden nedslidt, de hyppige nedbrud medførte forsinkelser, og Bruun har måttet lægge øre til diverse klager over den elendige gamle damper, der i en række af år havde været de rejsendes kval. Den skulle have været afløst af et nyt dampskib 1.10.1857, men afleveringen skete først i december. Den nye færge "Niord", bygget hos Baumgarten og Burmeister i København som det første jerdampskib fra et dansk værft, var ejet af Det Kgl. Danske Postvæsen, som 1858 selv overtog post- & færgefarten, - transportforvalterne fik nu en fast årlig sum. Årene forinden var der jævnligt reparationer og forbedringer af broen samt udbygning af havnen i Aarøsund – som i september 1858 fik kongeligt besøg.

Research JLC



Det gamle færgehus (Kort LAA)



Aarø sund færgehavn 1822. Fra "Langs fjord og dam" 1998. Rigsarkivet.

Fra Aarøsund i perioden 1849-1857.

I Statens Arkiver findes under Øvrige Samlinger, Transportministeriet, Transport-, Bygnings- og Boligministeriet, Journalregistre og Journaler for færgevæsenet 1849-72 – hvor det følgende fra/vedr. Aarøsund er fundet.

Hver måned indsendtes opgørelser over militære fritransporter af indkaldte og hjempermitterede værnepligtige. I 1850'erne var der en del transporter af østers fra vestkysten via Aarøsund til hoffet, det fremgår, at Frederik VII og grevinde Danners gode ven Carl Berling stod for betalingen herfor i sin egenskab af chef (generalkasserer) for kongens civilliste.

1849

11/7. Aarøsund Transportforvalter indberetter den broen ved Aarøsund af den fjendtlige besætning tilføjede skade.

16/8. Aarøsund Transportforvalter indberetter, at han pga. de politiske forhold har set sig nødsaget til at forlade Aarøsund, hvorhen han havde begivet sig for atter at indtage sin stilling som embedsmand.

1850

13/2. Assens Transportforvalter indberetter, at bæltet er frit for is, men at havnen er spærret af drivis

3/8. Andet Postsekretariat meddeler at transportforvalter Bruun i Assens har tiltrådt en rejse til et bad i Nordtyskland, og at købmand Hannibal under denne hans fraværelse er konstitueret som transportforvalter, dog at alt dampskibet Mågen vedk. varetages af agent Bruun i Aarøsund.

5/11. Postinspektøren gør opmærksom på hensigtsmæssigheden af at postvæsenet i sin tid overtager færgerettighederne i Assens.

1851

24/6. Indberetter, at omlægningen af trottoiret (gangstien) fra færgebroen til postgården er tilendebragt, samt beder den dertil tilståede sum anvist.

1/7. Sender 2 overslag over færgebroens maling og tjæring.

13/8. Formaner, at istandsættelsen af bolværket ved færgebroens søndre side er nødvendig og indsender overslag over reparationsomkostninger.

30/9. Indberetter, at den tilladte maling af færgebroen er fuldført, men at tjæringen bedst vil kunne udføres, når den tilladte reparation af bolværket er udført.

26/10. Digeinspektør Grove meddeler, at han efter besigtigelsen af havneanlægget ved Aarøsund ikke finder nogen væsentlig reparation af dette nødvendig i året 1852.

7/11. Meddeler 1) at den tilladte reparation af Aarøsund færgebro er fuldendt, 2) indsender regning over de medgåede omkostninger samt 3) beder om bolværkets tjæring må udsættes til foråret.

1852

8/1. Indsender skibsbygmester Boms kvittering vedr. istandsættelsen af bolværket ved Aarøsund havn.

13/5. Indberetter at han har ladet arbejde påbegynde til at borttage tang af havnen – forventer nærmere approbation.

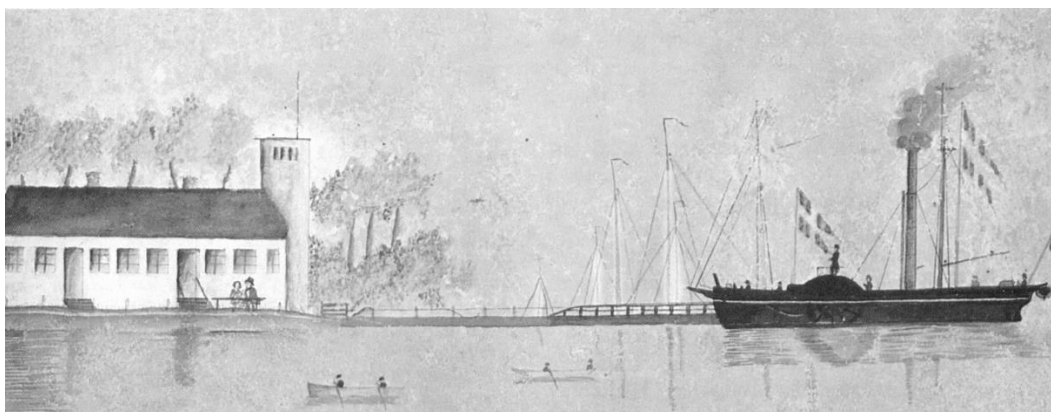
30/7. Forhører om Mågen kan standses i sin fart for at efterses og hvorledes der dermed skal forholdes.

9/8. Eftersyn af Mågen vil finde sted mandag 16/8.

27/8. Postinspektør Hjort indberetter, at ingen taxt findes ved Aarøsund, men Bruun vil udarbejde en sådan til approbation; beder sig meddelt hvorledes der skal forholdes ved de slesvigske færgesteders eftersyn.

26/9. Indsender copi af taxten for færgestedet sammesteds til generaldirektoratets gennemsyn.

12/10. Ytrer sig fremdeles angående færgetaxten dersteds og indsender exemplar af patent 24. jan. 1800.



Dampskibet "Mågen" anløber Aarøsund o. 1840.

(Akvarel på Willemoes museet i Assens; fra "Haderslev i 700 år")

1853

14/1. Søger godtgørelse for udgift med at påkøre broen grus.

10/2. Postinspektøren ang. færgetaksten over Aarøsund og Assens

5/5. Assens transportforvalter andrager på egne og Aarøsunds vegne på at måtte foretage en forandring i den nye takst.

6/7. Digeinspektør Grove overtager posten som færgekonsulent for hertugdømmet Slesvig.

15/7. Bruun søger rejsetilladelse til Flensborg for at konferere med nogle mænd ang. reparation af Mågens kedel.

21/11. Tilbyder Postvæsenet at afkøbe ham en muddermaskine med pramme.

1854

24/3. Forhører om 1 rd. 84 sk. medgåede til opmaling af brotaxttavlen må føres til udgift.

21/4. Mener sig på grund af kontrakt 28. april 1837 berettiget til godtgørelse for militære transporter.

30/8. Anmoder om syn over færgebroen og havnen må blive optaget, da forbedring er højst nødvendig.

27/9. Indstiller på ny at der træffes foranstaltning til færgebroens snarest mulige istandsættelse.

21/10. Konsulenten i færagesagers indberetning betræffende besigtigelsen af Aarøsund færgebro samt forslag til reparation.

30/12. Postinspektøren for Øerne indberetter, at dampskibet Mågen er for svagt til at besørge farten og foreslår at samme ved den forestående oplægning underkastes fuldstændigt syn.

1855

8/1. Fremsender regninger over nogle uden approbation foretagne reparationer af færgebroen sammesteds.

26/2. Ministeriet for hertugdømme Slesvig meddeler, at det Aarøsund færgested for i oktober kvartal forrige år afgivne militærtransporter tilkommende beløb vil blive anvist til udbetaling af krigsministeriet.

15/5. Erklærer sig ang. den af 5. jægercorps indgivne besværing over, at en del indkaldt mandskab har måttet erlægge betaling for dets overførsel fra Aarøsund til Assens.

19/5. Første Postsekretariat fremsender afskrift af den for den kongelige postexpedition i Aarøsund indsendte fortegnelse over det derværende færgesteds inventarium.

19/5. Ytrer sig ang. nogle formentlig nødvendige forholdsregler til at sikre havnen dersteds for atter at tilsættes med mudder.

24/5. Konsulenten i færagesager, Slesvig vedk., (*efterfølgende benævnt konsulenten*), ytrer sig ang. afhjælpningen af manglerne ved Aarøsund havneværker samt om opmudringen af havnen dersteds.

26/5. Andet Postsekretariat udbeder sig nærmere oplysninger ang. Assens og Aarøsund færgesteders forhold til postvæsenet, samt om hvorvidt det kan tilstedes sidstnævnte for egen regning at udføre posttransporten mellem disse færgesteder.

2/6. Indsender 6 rigsdaler 6 skilling, der fejlagtigt er bleven affordret en del til 5. jægercorps henhørende mandskab for overførslen fra Aarøsund til Assens.

1/6. Ytrer sig ang. et af Haderslev by indgivet andragende om tilladelse til at opkræve bropenge af varer, som losses i tolddistriktets havne. -

14/7. Indsender regning over omkostningerne ved den i foråret 1855 foretagne opmudring af havnen dersteds.

13/7. Postinspektøren for Slesvig ytrer sig ang. det ham tilstillede udkast til et havnereglement for Aarøsund.

3/8. Ministeriet for hertugdømmet Slesvig udbeder sig generaldirektørens ytringer i anl. af et gennem Haderslev magistrat fremsendt udkast til en bro- og havneanordning samt taxt for Haderslev tolddistrict.

7/8. Konsulenten ytrer sig ang. det af Aarøsund transportforvalter indsendte regnskab over udgifterne ved opmudringen af færgehavnen sammesteds, og indstiller, at den anskaffede mudderske opbevares.

13/9. Afgiver erklæring over et ham tilstillet udkast til en bro- og havneanordning samt taxt for Haderslev tolddistrikt.

20/9. Ytrer sig imod, at der meddeles Haderslev by tilladelse at opkræve bropenge af varer, som losses eller lades i Aarøsund havn.

28/9. Postinspektøren for Øerne og Slesvig anser det for i høj grad utilrådeligt, at der indrømmes Haderslev havnevæsen ret til at opkræve havneafgifter i Aarøsund.

9/10. Indberetter, at det endnu ikke er lykkedes ham at erholde noget bud på det derværende til realisation bestemte varpanker.

16/10. Beder sig underrettet om, til hvilken pris han tør afhænde det derværende varpanker.

22/12. Udbeder sig underretning om hvorledes broafgiften af jern vil være at ansætte, da brotaxten ikke derom indeholder nogen bestemmelse.

18/12. Forespørger om det kan tillades færgeskipper Peter Christiansens enke at indgive ansøgning om at måtte forundes en årlig understøttelse.

30/12. Ang. afhændelsen af det ved færgestedet beroende varpanker med tilhørende kjetting til Åbenrå havnebestyrelse for 2 rigsdaler for 100 pund.

1856

1/2. Indsender genpart af brotaxten for færgestedet dersteds.

12/2. Indsender et andragende fra enken efter post- og færgeskipper samt brofoged Peter Christiansen dersteds at måtte forundes en understøttelse. *[Peter Christiansen var død 17. november 1855, 66 år gl., han havde været svagelig af 'brystsyge' 3 år og sengeliggende ¼ år.]*

16/2. Andet postsekretariat gør opmærksom på nødvendigheden af, at havnen ved Aarøsund udvides og anmoder om, at de til afgørelsen af dette anliggende nødvendige foranstaltninger måtte blive truffet.

28/4. Indsender kontrakt om bortforpagtningen af det ved post- & færgegården dersteds værende gæstgiveri m.m. til hans hidtilværende fuldmægtig C. W. Salling.

4/6. Anholder om nærmere instruktion med hensyn til opkrævningen af bropenge dersteds.

19/6. Postinspektøren for Slesvig ytrer sig om den foreløbige opkrævning af bro- og havneafgifter ved Aarøsund færgested, indtil en ny brotaxt emanerer (*udsendes*).

28/6. Samme ytrer sig om den godtgørelse der ville være at tilstå den i Aarøsund ansættende havnekommissær og en brofoged.

12/7. Andet postsekretariat finder intet at erindre imod, at den af agent og transportforvalter Bruun i Aarøsund med C. W. Salling indgåede kontrakt om bortforpagtningen af det dersteds værende gæstgiveri.

22/8. Konsulenten indsender forslag til en udvidelse af Aarøsund havn, samt overslag over de dermed forbundne omkostninger.

29/8. Ministeriet for hertugdømmet Slesvig finder intet at erindre imod, at det Aarøsund post- & færgegård tillagte gæstgiveri bortforpagtes til C. W. Salling.

6/12. Ministeriet for monarkiets fælles indre anliggender meddeler, at Hs. Majestæt kongen under 26de f. m. allernådigst har bifaldet, at der foretages en udvidelse af Aarøsund havn, og at det dertil medgående beløb af 4400 rigsdaler afholdes af de midler, der for indeværende finansperiode er budgetterede til forbedring m. m. af færgesteder. –

10/12. Anholder om bemyndigelse til at beregne til udgift i extracten et beløb af 20 rdl. 60 sk., der er medgået til en reparation af færgebroen.

1857

15/1. Anholder om tilladelse til at føre til udgift i generalextracten et beløb der er medgået til istandsættelse af Aarøsund færgebro efter en ved storm og højvande foranlediget beskadigelse.

21/1. Fremsender og anbefaler et andragende fra færgeskipper Christiansens enke Hedevig Christiansen om at forundes en understøttelse.

31/1. Indsender færgetimeseddel no. 157, på hvilken købmand Jerichau har nedskrevet en besværing over en stedfunden forsinkelse ved overførslen af en tærskemaskine.

18/2. Indstiller at havnerummet dersteds udvides til det dobbelte areal og fremsender overslag over de hermed forbundne omkostninger.

21/2. Konsulenten ytrer sig om, hvor stor en bekostning det omtrent vil medføre, når Aarøsund havn blev udvidet for at kunne tjene som nødhavn. – Samme indsender udkast til konditioner, hvorefter bygningen af et nyt havnehoved ved Aarøsund m.m. vil blive stillet til offentlig licitation, samt specifikation over de hertil fornødne materialer.

12/3. Konsulenten meddeler, at den projekterede ombygning af Aarøsund brohoved ikke står i sådan forbindelse med udvidelsen af havnen, at nogen

væsentlig besparelse ville finde sted ved at udføre begge disse arbejder samtidigt.

8/5. Konsulenten ytrer sig med hensyn til resultatet af den 6. maj d. å. afholdte licitation over arbejderne ved den projecterede ombygning af Aarøsund havns brohoved, hvorved det laveste bud blev gjort af cand. polyt. Bruun med 4.900 rd. [*Agent Bruuns søn Carl Gregers Bruun*]

9/5. Ministeriet for Monarkiets fælles indre anliggender kan ikke give sit minde til, at der i indeværende finansår ekstraordinært anvendes et beløb af 6.300 rd. for at give Aarøsund den påtænkte udvidelse, men har intet at erindre imod, at det nævnte beløb søges bevilget ved en dertil sigtende position på postvæsenets budgetudkast for 1858/59, når de indtægter, der efter havnens udvidelse ville indflyde i postkassen, står i et passende forhold til den dertil anvendte udgift, hvorom nærmere ytringer udbedes.

18/5. Henstiller, hvorvidt sagen ang. en reform af post- & færgetransporten mellem Assens og Aarøsund ønskes mundtlig forhandlet under hans nærværelse her i staden.

16/6. Konsulenten meddeler udfaldet af en 11/6 afholdt licitationsforretning over leverancen af et parti tømmer til Aarøsund havns reparation.

20/6. Konsulenten meddeler at han i anl. af en skrivelse fra Aarøsund transportforvalter om at flere af pælene, der beskytter den nordre stenmole dersteds var knækkede m. v., har foranlediget skaden afhjulpen.

18/6. Afgiver indberetning om beskadigelsen af den nordre stenmole.

17/7. Konsulenten meddeler at han har antaget konsul Bruuns tilbud om at levere tømmer til Aarøsund havn imod en betaling af 1600 rd., indsender overslag over omkostningerne ved molehovedets istandsættelse og henstiller, at et forskud af 500 rd. udbetales cand. polyt. Bruun.

20/7. Ytrer sig angående hvor meget den årlige indtægt i bro- og havneafgift ved Aarøsund, efter den i forslag bragte den tarif, formentlig vil andrage, samt om hvorvidt det måtte anses for hensigtsmæssigt, mod en passende forhøjelse i havneafgiften, at lade erlæggelsen af bropenge overhovedet bortfalde, alt i tilfælde af at havnen bliver udvidet.

20/8. Justitsministeriet finder sig ikke foranlediget til at anvise beløbet efter den samme tilstillede regning over nogle fra Aarøsund i juni måned afgivne militære transporter, med hensyn til at vedkommende værnepligtige burde have passeret Middelfart-Snoghøj færgested.

29/8. Konsulenten indsender 2 regninger fra tømmermester C. F. Holm, over udført arbejde ved Aarøsund bro, dels ved den gamle mole og dels ved det nye brohoved.

7/9. Konsulenten indsender 2 regninger over udført arbejde ved Aarøsund havn, på resp. 129 rd. 8 sk. og 350 rd. 12 sk., og anmoder om at såvel disse beløb samt et forskud af 650 rd. til træleverandør Bruun må blive tilstillet ingeniør C. Bruun i Aarøsund.

7/10. Konsulenten indsender 2 regninger over leverede søsten og udført arbejde ved Aarøsund havn, og anmoder om, at disse beløb må blive tilstillede ingeniør Bruun til berigtigelse.

14/11. Konsulenten indsender 7 regninger, der er indkomne i anledning af Aarøsund havns arbejde, og anmoder om, at bemeldte regningers samlede beløb med 1555 rd. 16 sk. må blive tilstillet ingeniør C. Bruun i Aarøsund til videre udbetaling.

21/11. Haderslev Amt Østre Husfogderi meddeler, at der ifølge rekvisition af civilingeniør Bruun ved auktion 19/11 blev bortsolgt forskellige ved Aarøsund bro henliggende genstande, såsom gammelt tømmer etc., for et beløb af i alt 130 rd. 76 sk., og indsender 2 regninger over udgifter i denne anledning.

10/12. Konsulenten ytrer sig ang. havnearbejdet ved Aarøsund og fremsender 5 regninger i denne anledning til beløb af i alt 733 rd. 74 sk., som han udbeder sig tilstillet.

18/12. Hendrik Fedder, Søren Lind og Thomas Ravn, hestehandlere, meddeler, at en af dem lejet færge fra Aarøsund til Assens o. 22/9 d.å. undervejs blev anråbt af dampskibet og tvungen til at optage posten og passagererne, og besværer sig over, at der i denne anledning ikkun blev dem tilbudt en godtgørelse af 32 sk. Ingen båd medfulgte færgen.

Research JLC



Aarøsund o. 1869. (Kilde: Haderslev Byhistoriske Arkiv)



·EFFIGIES ILLUSTRIS: PRINCIPIS · CHRISTIANI · HÆREDIS ·
 ·NORVÆGIÆ · SLESVICI · HOLSACIÆ · STORMARIÆ · DUCIS · &
 ·COMITIS · IN · ALDENBURG · ET · DELMENHORST · AD · VIVAM ·
 ·EIVS · IMAGINEM · EXARATA · ANNO · ÆTATIS ·
 ·SVÆ · XXXII · IMPERII · VERO · III ·
 ·A · CHRISTO · NATO · M ·
 ·D · XXXV ·
 ·IN · DOMINO · ÆTHEREO · SEMPER · SPES · FIXA · MANEBIT ·
 ·RES · ALIÆ · VALEANT · HIC · MIHI · TYRIS · ERIT ·

Kong Christian III

(Kilde: "Sønderjylland. Historisk billedbog". Tiden indtil 1864)

Om konger og Aarø Sund Færgested for meget længe siden -

Engang havde kongen ikke fast residens i en udkant af riget, men befandt sig på rejse til alle egne af det dengang meget større rige og tog ophold på diverse slotte og gårde eller hos adel og stormænd. Overalt var der nok at se til og tage stilling til, derudover afsendtes omtrent dagligt en række skrivelser af højst forskellig art, - ret underholdende læsning, der kan ses på Statens Arkiver [www.sa.dk] i "Kancelliets brevbøger", dækkende perioden 1551-1660, og udgivet på tryk 1885-2005. Heldigvis er der navne- & stedregistre, så man nemt finder det ønskede emne.

Her nogle breve fra 1551-88, mestendels om Aarø Sund, og kongerne er:

Christian III, * Gottorp 1503, konge af Danmark 1534 og fra 1537 også af Norge; faderen Frederik I blev konge i 1523, da rigsrådet havde afsat hans nevø Christian II, som under sit eksil blev venner med Luther, der sendte ham trøstende breve. Christian II's 24 år yngre fætter Christian III havde også kontakt med Luther og indførte 1526 reformationen i Haderslev, da han var hertug her, og 10 år senere i Danmark. Han blev konge et år efter faderens død 1533. † 1.1.1559.

Frederik II, * Haderslevhus 1534, konge af Danmark-Norge 1559-88.

Allerede dengang var her færgefart til Assens, - det er svært at forestille sig de store mængder folk, heste og vogne, der sejledes over bæltet.

Som det fremgår, blev Aarø Sund stavet på mange måder, eller kaldtes blot færgestedet på Haderslevnes.

Flensborg 14. april 1551. Befaling til Frantz Brochenhuse at gøre sin allerstørste flid til, at det nye skib bliver færdigt, og med det første at lade brandjagten [*orlogsrigget fartøj med råsejl*] indløbe i Oresund for færgestedet under Haderslevnes.

Nyborg omtr. 17.-30. april 1555. Befaling til Eiler Rønnoy at holde en postklipper [*hest*] i Assens til at føre kongens breve og bud til Odense. Ligeså til Pouel Bang, tolder i Assens, om en færge derfra til Haderslevnes; til Jørgen Skinckel om en postklipper fra Othense til Nyborg og til Assens.

Koldinghus 31. jan. 1559. Til borgerskabet i Assens. De har tidligere fået befaling til at lade deres skuder og færger løbe over til Haderslefnes for at overføre de fremmede fyrster med følge, som kongen ventede til sin faders begravelse; da der imidlertid ikke kommer andre fremmede fyrster end hertug Hans af Holsten, skulle de beholde så mange skuder tilbage, som behøves til at overføre ham med følge, og derimod lade 3-4 færges og skuder i det mindste eller så mange, de kunne, løbe til færgestedet i Medelfar Sund, så de sikkert ere der tirsd. efter fastelavns søndag (7/2), for der at oppebie kongens ankomst og sætte ham med følge over fra færgehuset til Medelfar. [*Middelfart*]

- 5. febr. Til borgerskabet i Assens. Kongen har i dag fået brev fra hertug Adolf, at denne vil komme til den afdøde konges begravelse, hvorfor borgerne skulle bestille herberg til ham i byen og skaffe ham fyrstelig underholdning. De skulle sende færges over til Haderslefnes efter hertugen og hans følge, og hvis det er dem muligt, skulle de desuden lade 1 eller 2 skuder løbe til Medelfar Sund for at sætte kongen og hans følge over, således som de tidligere har fået skrivelse om.

Odense 19. feb. 1559. Til borgmesteren i Assens. Han skal befale borgerne der i byen at betale, hvad hertugerne Hans og Adolf af Holsten med deres følge have fortæret der i byen, da de var hos kongen; selv skal han på kongens vegne betale de færgemænd, som overførte hertugerne med deres følge, og dem, som med deres skuder løb ind i Medelfar Sund og overførte kongen med følge, hvilket han skal indskrive i sit regnskab.

Rendsborg 9. juni 1559. Til borgerskabet i Assens. Førstkommende onsdag (21/6) vil kongen begive sig til Hadersløf og strax den næste dag fra Hadersløfnæs over til Assens, hvorfor det skal sende alle skuder og færges der fra byen over til Færgehuset senest onsdag aften, så de om torsdagen kunne overføre kongen med folk og heste, som de derefter skulle underholde 1 nat i byen.

København 22. juli 1559. Til Oluf Rose i Rødby. Han skal befale de landsknægte, som komme og ville ind i riget, at vende tilbage igen, da kongen nu ikke behøver flere knægte.

- Lignende befaling til borgmesteren i Assens. Han skal strax skikke bud til færgemanden på Harsløfnæs og give ham samme ordre.

Nyborg o. 16.-17. dec. 1559. Til Hr. Niels Lange (*lensmand på Riberhus*). Da der skal være kommet noget vox som vrag der i lenet, skal han strax med dette bud sende det hid til Nyborg Slot og lade det føre fra Riberhus til Aaresund, at det derfra kan komme over til Assens.

Nyborg 17. dec. 1559. Til Pouel Bang, tolder i Assens. Da Hans van Discho har 3 heste stående ved Aaresund i Øsbye, skal han strax sende bud derover, på kongens vegne lade hestene og folkene udkvitte og skaffe dem herover. Der sendes ham et brev til prioren, Hr. Christiern Pouelsen i S. Knuds Kloster i Otthense, at denne indtil videre skal underholde hestene og folkene i klosteret, hvilket brev han skal levere folkene med befaling til dem at begive sig did.

Kolding 1. febr. 1560. Befaling til Oluf Pedersen, tolder i Ribe, strax at købe 4 læster godt Hamborgøl til kongen og med sit visse bud sende det til Nyborg inden fastelavn. Hr. Niels Lange har fået befaling til at skaffe så mange vogne, som behøves til at føre det fra Ribe til Hadersløf; her skal Oluf Pedersens bud fragte en skude til Assens, og der vil kongen lade det hente af sine rustvogne.

Nyborg 18. febr. 1560. Til Otte Rud. Da kongen til fastelavn venter sine farbrødre, hertugerne Hans og Adolf, og til samme tid har 'førdret' nogle adelsmænd fra Holsten med deres hustruer og jomfruer hid til sig, skal han, når de komme til Otthense, skaffe dem gode herberger, fyrstelig underholdning og udkvitning [*betale deres gæld*] og siden de nødvendige vogne derfra til Nyborg.

- Befaling til Pouel Bang, tolder i Assens, at skaffe de samme udkvitning der i byen 1 nat, når de komme dertil.

- Til Erich Bilde. Da kongen venter sine farbrødre, hertugerne Hans og Adolf, hid til fastelavn, skal han med Erich Løcke begive sig til Assens og der afvente deres ankomst; de skulle modtage dem på kongens vegne, følge dem hid og skaffe dem fyrstelig underholdning og de nødvendige vogne. Når hertug Hans kommer og de sikkert erfare, at hertug Adolf ventes, skal den ene af dem følge hertug Hans og den anden oppebie hertug Adolf.

- Befaling til Eyler Rønnov at skaffe samme de nødvendige vogne fra Assens til Otthense.

Kbhvn. 20. maj 1563. Befaling til Assens, Medelfard, Boensse og Faaborg at møde med deres skuder og store både på Harsløfnæs, når Eyller Rønno, Eschild Gøie og Erich Bilde tilsige dem, for at overføre 3.000 ryttere.

Kbhvn. 28. okt. 1563. Til 21 (navngivne) lensmænd, der have herreder. Da de til kongens store forundring endnu ikke have efterkommet hans tidligere befaling om iligen at indsende den skat, de have oppebåret i deres len, med klare registre, befales det dem alvorligt uden videre forsømmelse at indsende den tillige med alle restancer af tidligere skatter, ledsagede af klare mandtal, såfremt de ikke ville have kongens unåde og erstatte den derved foranledigede skade.

- 29. okt. 1563. Befaling til Pouel Bang, tolder i Assens, at lade hertug Hans af Holstens undersåtter på Haslefnes få så megen sæderug, som de behøve, i Fyen, mod at de igen indføre lige så megen rug af deres egen, hvilket kongen på hertugens begæring har tilladt.

- 30. okt. 1563. Befaling til al adelen i Sjælland straks at begive sig hid med de heste, harnisker og svende, som de ere takserede for, da kongen af Sverrig skal være neddragen i Halland med sin krigsmagt, og kongen derfor i dag er brudt op herfra for at forhindre fjendens forsæt; de skulle, når de komme her, få nærmere besked af de hjemmeladte råd.

[1556-63 Syvårskrigen (Sverige deltog), 1563-70 Den Nordiske Syvårskrig]

Bygholm 8. jan. 1566. Befaling til borgemestre og råd i Assens straks at lade byens skuder, færger og store både løbe over til Færgehuset og overføre nogle tyske ryttere, som kongen nu venter ind i landet; de skulle siden for betaling skaffe rytterne og deres heste underhold, staldrum og foder 1 nats tid i byen.

Roskilde 11. aug. 1579. Befaling til Erich Hardenbiere daglig at sende 2 holdsvogne *[vogn, der som forpligtelse skal køre en vis strækning]* fra sit len til Assens for at hjælpe til med at befordre kongens folk, der rejse gennem byen, da borgerne i Assens have erklæret, at de nu ere så besværede med ægter, at de ville blive helt ødelagte, hvis det skal blive længe ved.

13. januar 1580. Til nedennævnte (navngivne) lensmænd og andre.

Da kongen behøver en stor sum penge til kostpenge til sine daglige hof tjenerne og de til hans store forundring endnu ikke have efterkommet hans tidligere ordrer om at indbetale deres restancer af sidste regnskab, pålægges det dem endnu en gang straks at betale restancerne til renteskriver Hans Mechelborg, såfremt de ikke ville stå til rette.

[Hans Mechelborg, søn af borgmester i Haderslev Oluf Jensen og hans 2. kone Marina Oldendorph; den 1. kone Margrethe Mechelborg var søster til den fhv. borgmester Hinrich Mechelborg. Hans Mechelborg blev senere mønsterskriver og siden tolder i Helsingør, hvor han 1606/07 blev gift med Abele Svaning fra Ribe].

Koldinghus 18. januar 1580. Til [Borgemestre og Råd i] Nyborg, Kiertheminde, Medelfar, Suinborg [*Svendborg*], Fåborg og Assens. Da fyrsterne af Holsten ville rejse over Assens til den i Ottense til månedsdagen efter påske berammede forsamling, og der vil blive brug for en stor mængde skuder til overførelsen af deres folk og heste, skulle de give deres medborgere ordre til at sende deres skuder til det lige overfor Assens liggende færgested 14 dage efter påske og lade dem afvente herrernes ankomst og føre dem over; derefter skulle de blive liggende ved Assens, indtil fyrsterne rejse tilbage, og igen føre dem over.

- Til borgerskabet i Assens. Da fyrsterne af Holsten på rejsen til Ottense ville overnatte i deres by, skulle de skaffe staldrum til 1000 heste og sørge for at have vin, tyskøl, fetalje [*proviand*], hør, havre og stråfoder i forråd, og det forbydes dem at sælge hør til øksendrivere og andre. 14 dage efter påske skulle de sende deres skuder til det lige overfor liggende Færgested for at overføre fyrsterne af Holsten og deres følge og derefter lade dem ligge ved byen, indtil fyrsterne vende tilbage. De skulle inden den tid istandsætte alle skibsbroer ved byen.

Koldinghus 8. juni 1580. Til Christoffer Valkendorff. [*Lensmand på Nyborg Slot*]. Da borgerne i Assens, der efter kongens befaling have købt vin, tyskøl og anden fremmed drik til brug ved hertugerne af Holstens ophold i byen på vej til og fra Othense, have berettet, at hertugerne og deres folk have fortæret en hel del hos dem, men at det ikke er betalt, skal han sørge for, at fortæringen bliver betalt med varer eller på anden måde. [*Billede på bagsiden af forleningen 3.5.1580 i Odense*]



Kong Frederik II

(Kilde: "Sønderjylland. Historisk billedbog". Tiden indtil 1864)

Nygård 6. juni 1583. Til Borgmestre og Råd i Assens. Da pestilensen tager stærkt til i Kiøpnehavn og mange folk, flere havende gods og førsel [forsyninger] med sig, drage over Assens Færgested til Hadersløf, hvorved sygdommen kan blive bragt til kongens hoffolk og få videre udbredelse, må de ikke tillade noget gods fra Kiøpnehavn at komme over Færgestedet

og heller ikke folk, medmindre de have kongens eget eller rentemester [finansminister] Christoffer Valckendorffs pasbord.

Haderslevhus 31. aug. 1583. Til Christoffer Valckendorff. Da pesten tager stærkt overhånd i Kiøpnehavn og også udsprede andensteds i landet, har kongen for at forebygge, at den kommer iblandt hans hoftjenere, bestemt at alle bud fra Christoffer Valckendorff til kongen, så længe denne opholder sig på Haderslevhus, skulle levere deres breve og andre sager til borgemester Villum Bang i Assens, der skal sende dem videre, og vente i Assens på svar. Christoffer Valckendorff skal instruere budene herom og, så snart kongen rejser til Skanderborg, give dem ordre til at levere brevene til Hans Johanssen på Hindtzgafuel og afvente kongens svar der.

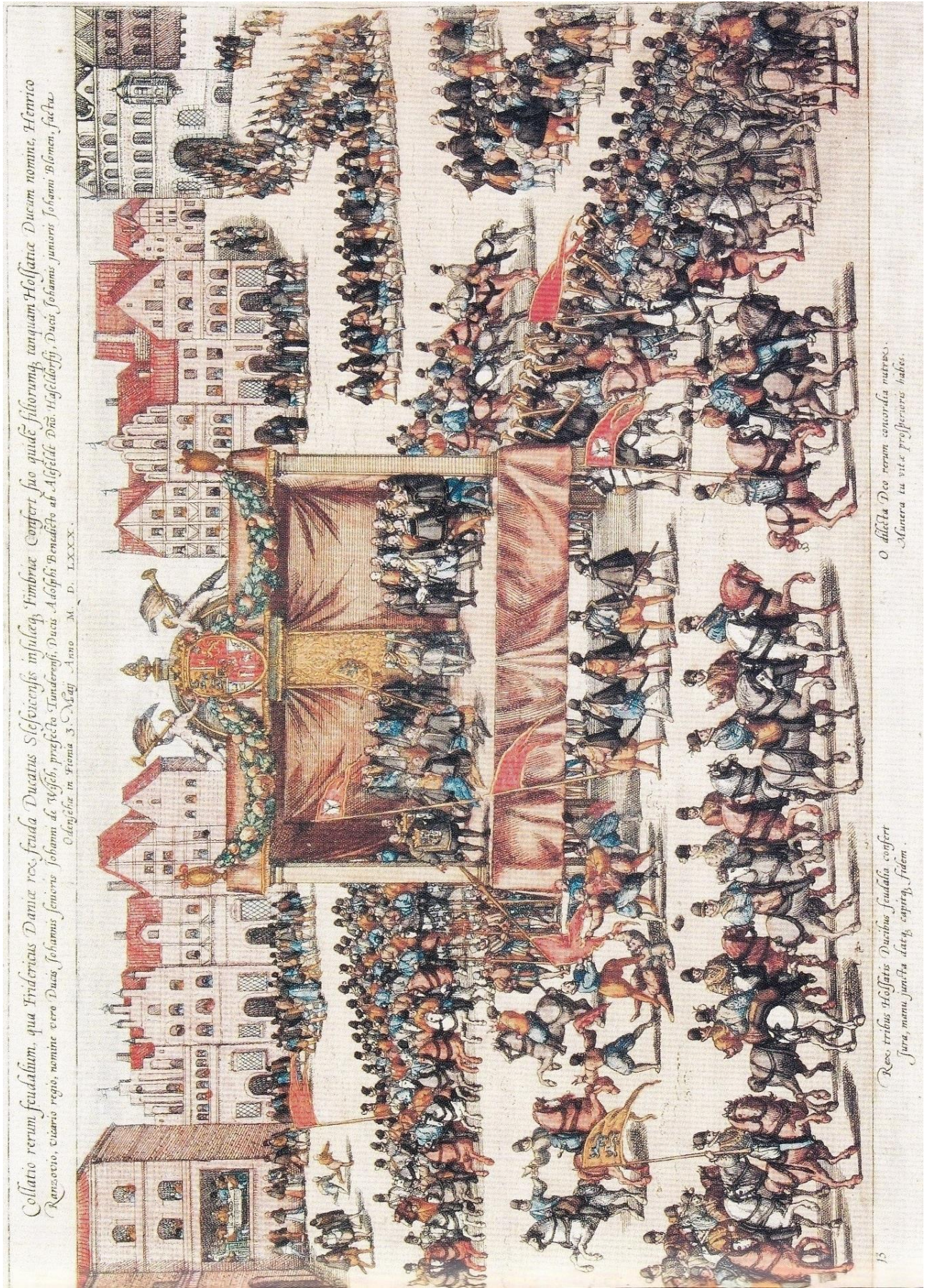
- 1. sept. Skrivelser til Villum Bang, borgemester i Assens og Hans Johanssen om det samme; de skulle skaffe budene underhold, medens de vente på svar.

Haderslevhus 5. sept. Til undersåtterne i Haderslevhus len. Da flere af dem holde mange hunde, som løbe ud i skovene og på marken, forjage dyrene og gøre skade på får, lam og andet småkvæg, forbydes det herefter at holde mere end én hund i hver gård, og dennes ene forben skal endda være afhugget over knæet. Forseelser herimod straffes hver gang med en bøde af en god færdig okse til kronen, hvis det er kronens bonde, og ellers til bondens herskab. Kongens fogeder og lensmænd skulle have opsigtherved og må ikke se gennem fingre med nogen, såfremt de ikke selv ville stå til rette.

Hertug Hans blev født på Haderslevhus 29. juni 1521 og døde natten mellem 1. og 2. oktober 1580 på Hansborg; hans besiddelser blev delt mellem hans nevø kong Frederik II og hans broder hertug Adolf.

Hans overtog Haderslevhus i 1540 og påbegyndte opførelsen af Hansborg 1557; vest- og sydfløjen stod færdige i hhv. 1562 og 1565, medens nord- og østfløjen blev fuldført i hhv. 1582 og 1585 af kongen, der samtidig havde gang i at ombygge fæstningen Krogen til Kronborg slot.

Leverancen af bestilte materialer gik tilsyneladende ikke altid så hurtigt, som kongen forventede, og det kunne nok give anledning til spidse bemærkninger, som i dette brev sendt fra Haderslevhus (d.v.s. Hansborg) 31. juli 1583 til Christoffer Valckendorff: Kongen har noget byggeri for på Haderslevhus, og en del af det er nået så vidt, at kongen nu kunne have haft et hus helt færdigt, hvis det tømmer, som er bestilt til bjælker og sparretømmer, var kommet! – (*Det var bestilt 1. marts*). Research JLC



Forleningsceremonien i Odense d. 3. maj 1580.

(Kilde: "Fyrste og folk" af Mikkel Leth Jespersen)